

Legal Diplomacy: Phenomenon, Bases, and Methods

Seyed Yaser Ziaee¹

(Received: 19/03/2024- Accepted: 04/05/2024)

DOI: 10.22034/dpiq.. 2025.509565.1026

Extended Abstract

Introduction

The evolution of international relations has naturally led to conflicts of interest among states and nations. Advancing national interests in the global arena, therefore, requires skill and strategy—collectively referred to as diplomacy. At the same time, the expansion of legal systems has promoted the use of legal mechanisms to pursue higher objectives such as justice and the peaceful resolution of disputes. In this context, the use of legal tools to advance national interests, alongside the use of political tools such as diplomacy to achieve legal ends in international relations, has gained increasing attention. The term "legal diplomacy" has emerged to describe this dual-purpose approach. As a relatively new concept, legal diplomacy encompasses both the application of legal methods to pursue political objectives and, conversely, the use of diplomatic means to fulfill legal goals. Both state and non-state actors may employ legal

¹ Associate Professor, Department of International Law, University of Qom, Qom, Iran (Yaserziaee@qom.ac.ir)

Orcid Code: <https://orcid.org/0000-0003-0649-5318>

instruments to advance political, economic, and cultural interests, just as they may use diplomacy to support legal outcomes such as justice and the rule of law. Scholars differ in their perspectives on the primacy of law versus politics. Some advocate for the supremacy of politics, viewing legal mechanisms as instruments to serve national interests. Others uphold the primacy of law, arguing that political actions must remain within the strict bounds of legal norms. The politicization of law for strategic purposes has led some critics to describe it as "lawfare", while others see law itself as a product of political negotiation and power dynamics. This article seeks to explore legal diplomacy as an emerging tool in international affairs, examining its conceptual foundations, practical applications, and potential to advance both national interests and global justice.

Questions

To address the central question—what is the nature of legal diplomacy? —it is essential to examine its conceptual framework, theoretical underpinnings, and practical methodologies.

In response to the question, "What is the concept of legal diplomacy?", this study hypothesizes that legal diplomacy, as a form of hybrid diplomacy, encompasses distinct goals, actors, beneficiaries, and typologies. It functions as a multidimensional instrument employed in the pursuit of both political and legal objectives.

Regarding the theoretical question, "Does primacy lie with politics or law?", the proposed hypothesis posits an interactive and reciprocal relationship between the two. Rather than existing in opposition, law and politics are interdependent and often employed in tandem. From a normative and value-driven perspective, it is both legitimate

3 Legal Diplomacy: Phenomenon, Bases and Methods

and strategic to use one as a tool to advance the objectives of the other.

To answer the final question, "What are the methods by which law and politics are applied to advance each other's objectives?", the study underscores the need to systematically identify and classify the mechanisms by which states employ legal and political tools for reciprocal purposes. This includes strategies at both the legislative and judicial levels, encompassing actions where law serves political ends and vice versa.

Literature Review

Several studies have explored aspects of what may be considered legal diplomacy. Examples include its application in the fields of human rights (Tahir-Kheli, 2020) and the environment (Lang, 2014), as well as in specific legal contexts such as violations reviewed by the Supreme Court of Canada (Rado, 2020) and the legal regime governing transit through the Panama Canal (Arias, 1911). In addition, several works have focused on specific subfields of legal diplomacy, such as judicial diplomacy (Davies, 2019; Lee & Ip, 2019; Squatrito, 2020) and legislative diplomacy (Sayfullaev, 2016; Stavridis & Jancic, 2017; Stavridis, 2016; Scoville, 2013).

However, there remains a notable paucity of English-language literature that explicitly employs the term legal diplomacy or directly addresses the intersection of diplomacy and international law. Many of the existing studies either overlook the central question—namely, the relationship between diplomacy and law (e.g., Bolewski, 2007; Chatterjee, 2007; Giladi, 2021)—or focus only on partial dimensions, such as judicial or legislative diplomacy, without presenting a comprehensive framework (e.g., Hurd,

2011).

One of the earliest and most relevant contributions to this discussion is Josef Redlich's 1928 book, *International Law as an Alternative to Diplomacy*, in which he posits that international disputes may be resolved by three agents: soldiers, diplomats, or international lawyers. Notably, Redlich conceptualizes diplomacy and law as distinct and opposing mechanisms, which diverges from the present study's hypothesis of a complementary and interactive relationship between legal and diplomatic instruments.

Furthermore, the academic relevance of diplomacy and law has been recognized in several university programs. Institutions such as Sorbonne University (Abu Dhabi) offer degrees in International Law, International Relations, and Diplomacy; Coventry University (UK) provides a program on Diplomacy, Law, and Global Change; the University for Peace and the United Nations Institute for Training and Research (UNITAR) offer a degree in International Law and Diplomacy; and the University of Riga (Latvia) offers a curriculum on Law and Diplomacy. Despite these academic efforts, there is still a clear need for a comprehensive conceptual and analytical study on the emerging phenomenon of legal diplomacy as a dimension of complementary diplomacy.

Methodology

This study employed multiple methodological approaches tailored to the distinct dimensions of the research. The phenomenological aspect was addressed using a descriptive method, aiming to clarify and outline the conceptual and operational features of legal diplomacy. The foundational analysis was conducted through a logical-deductive approach, drawing on theoretical premises to derive coherent

5 Legal Diplomacy: Phenomenon, Bases and Methods

conclusions. The methods section, which investigates the practical applications of legal diplomacy, relied on a logical-inductive approach, synthesizing observed patterns to classify methods used by states.

Additionally, the study incorporates interdisciplinary perspectives, applying both political analyses of legal practices and legal analyses of political strategies where appropriate. This dual lens enables a comprehensive understanding of the reciprocal dynamics between law and politics in the realm of international diplomacy.

Findings

The most accurate interpretation of the relationship between law and politics is that of interactive interdependence, rather than opposition or hierarchy. Law and politics serve distinct yet complementary purposes: politics primarily pursues national and international interests such as order, peace, and security, whereas law seeks to uphold justice and the peaceful resolution of disputes.

The instrumental use of one for the other constitutes the dual framework of legal diplomacy. This can be categorized into two primary modes:

Policy-oriented legal diplomacy, where legal instruments are used to advance political objectives.

Law-oriented political diplomacy, where diplomatic tools serve to promote legal goals.

In the domain of international legislative diplomacy, legal mechanisms may be deployed to facilitate political objectives—for instance, the negotiation and adoption of treaties or resolutions serving strategic aims. Conversely, diplomacy may be leveraged to advance legal objectives through consensus-building, the establishment of general legal frameworks, or compromise-based approaches.

Within international judicial diplomacy, the use of law for political purposes can manifest in legal warfare, wherein legal norms and institutions are strategically utilized to achieve political advantage. On the other hand, when diplomacy supports legal goals, it may involve activities such as the selection and arrangement of judges, the citation of foreign legal systems, or the internationalization of judicial practices through collaborative conferences and seminars held by national and international courts.

Conclusion

Legal diplomacy has emerged as a novel and dynamic form of complementary diplomacy, offering substantial capacity for influence in the international arena. As global governance becomes increasingly legalized, the strategic interaction between diplomacy and law will play a more prominent role in shaping international relations.

Accordingly, it is imperative for states to train legal diplomats capable of defending national interests and promoting justice through diplomatic strategies. In the case of countries like the Islamic Republic of Iran, whose overarching policy frameworks align with the principles of justice, including those rooted in Islamic Sharia, the practice of legal diplomacy can be both normatively justifiable and strategically effective. As such, the structured and reciprocal application of legal diplomacy presents a legitimate, reasonable, and forward-looking approach in foreign policy and international engagement.

Keywords: Diplomacy, Legal Diplomacy, Legal War,

Legislative Diplomacy, Judicial Diplomacy.

How to Cite: Ziaee, S. Y. (2024). Legal Diplomacy: Phenomenon, Bases and Methods. *Diplomatic Interactions*, 2(7), 1 - 76. doi: 10.22034/dpiq.2025.509565.1026

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها

سید یاسر ضیایی^۱

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۹ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۳/۰۲/۱۵)

DOI: 10.22034/dpiq.2025.509565.1026

چکیده

دیپلماسی، روش مسالمت‌آمیز برای دستیابی به منافع سیاسی است. کشورها به منظور پیشبرد اهداف مختلف خود به تقویت ارتباطات بین‌المللی خود از طریق موضوعات مختلفی چون اقتصادی، علمی، فرهنگی و غیره اقدام می‌کنند. یکی از نمونه‌های جدید دیپلماسی مضاف «دیپلماسی حقوقی» است که علی‌رغم استفاده از این مفهوم، کمتر به پدیدارشناسی و مبانی و روش‌های آن توجه شده است. بررسی این موارد می‌تواند به تقویت ظرفیت‌های دیپلماسی کشور برای پیشبرد اهداف سیاسی و حقوقی در عرصه بین‌المللی کمک شایانی نماید. بنابراین این سؤال مطرح است که مفهوم، مبانی و روش‌های «دیپلماسی حقوقی» به عنوان شکل نوظهور دیپلماسی مضاف چیست؟ پدیدارشناسی با روش توصیفی و مبانی با روش تحلیل منطقی قیاسی و روش‌ها با روش منطقی استقرائی مورد مطالعه قرار گرفته است. دیپلماسی حقوقی به عنوان یک پدیده دیپلماسی مضاف از دو نوع «حقوق برای دیپلماسی» و «دیپلماسی برای حقوق» تشکیل می‌یابد که هر کدام به انواع سنتی و نوین و نیز دولتی و عمومی قابل تقسیم است. مبانی ارتباط حقوق و سیاست مبتنی بر رابطه هم‌کنشی میان این دو است. با این حال سیاست و حقوق اهداف واحدی را دنبال نمی‌کنند و در حالی که اولی به دنبال منافع و نظم و صلح و امنیت ملی است، دومی به دنبال عدالت و حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات است. عملکرد دیپلماسی حقوقی در عرصه تقنینی و قضایی قابل تحلیل است که در اولی نسبت میان دستگاه دیپلماسی و واضعان قاعده و در دومی نسبت دستگاه دیپلماسی و دستگاه قضایی مطرح می‌شود. در هر یک از این انواع شیوه‌هایی قابل شناسایی است.

واژگان کلیدی: دیپلماسی، حقوق، حقوق بین‌الملل، جنگ حقوقی، دیپلماسی تقنینی، دیپلماسی قضایی

مقدمه

توسعه روابط بین‌الملل به طور طبیعی تعارض منافع میان دولت‌ها و ملت‌ها را به وجود آورد. به این منظور پیشبرد منافع ملی در عرصه خارجی نیازمند مهارت و هنری بود که از آن به دیپلماسی یاد می‌شود. از سوی دیگر توسعه نظام حقوقی موجب تکثیر شیوه‌های حقوقی برای اهداف متعالی مانند تحقق عدالت و حل و فصل اختلافات شده است. در عرصه بین‌المللی هم استفاده از ابزارهای حقوقی برای تعقیب منافع ملی و استفاده از ابزارهای سیاسی مانند دیپلماسی برای تعقیب اهداف حقوقی در روابط با دیگر دولت‌ها مورد توجه بوده است. برای این معنا از اصطلاح «دیپلماسی حقوقی» استفاده می‌شود.

مفهوم «دیپلماسی حقوقی» به عنوان مفهومی جدید تداعی‌کننده استفاده از شیوه‌های حقوقی برای دیپلماسی به منظور اهداف سیاسی است و در یک معنای موسع استفاده از دیپلماسی برای اهداف حقوقی را نیز شامل می‌شود. لذا در پاسخ به این سؤال که مفهوم دیپلماسی حقوقی چیست؟ این فرضیه قابل طرح است که دیپلماسی حقوقی به عنوان یکی از دیپلماسی‌های مضاف شامل اهداف، بازیگران، ذی‌نفعان و انواع مخصوص به خود است.

بازیگران دولتی و غیردولتی برای پیشبرد منافع خود اعم از سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و غیره می‌توانند ابزارهای حقوقی را به استخدام در آورند و برای پیشبرد اهداف حقوقی خود مانند عدالت می‌توانند

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۹

ابزارهای سیاسی را به استخدام در آورند. برخی قائل به اصالت سیاست بوده‌اند و سایر علوم از جمله حقوق را در خدمت منافع ملی می‌دانند و بالعکس برخی قائل به اصالت حقوق هستند و انحراف سیاست از مرزهای خشک حقوقی را جایز نمی‌دانند. به کارگیری حقوق برای اهداف سیاسی تا جایی پیش رفته است که برخی با بدبینی از آن به جنگ حقوقی یاد کرده‌اند و به کارگیری سیاست برای اهداف حقوقی تا جایی پیش رفته است که حقوق را نتیجه قدرت چانه‌زنی دانسته‌اند. لذا این سؤال مطرح می‌شود که به جهت نظری اصالت با سیاست است یا حقوق؟ فرضیه این است که رابطه تعاملی میان حقوق و سیاست وجود دارد و لذا استفاده هر کدام از یکدیگر وجود داشته است. لذا در چارچوب یک نظام ارزشی صحیح، استخدام هر کدام از دیگری برای اهداف خود جایز است.

در ادامه این مسئله مطرح می‌شود که اگر به کارگیری حقوق و سیاست برای اهداف یکدیگر در مواردی جایز است، روش‌های آن چه بوده است؟ برای پاسخ به این پرسش لازم است روش دولت‌ها در دو سویه حقوق برای سیاست و سیاست برای حقوق در دو سطح تقنینی و قضایی شناسایی و دسته‌بندی شود.

از مسیر پاسخ به این سه پرسش فرعی ناظر به مفهوم و مبانی و روش‌هاست که می‌توان به چیستی و ماهیت دیپلماسی حقوقی پی برد. لذا در پاسخ به این سؤال که مفهوم، مبانی و روش‌های «دیپلماسی

حقوقی» به عنوان شکل نوظهور دیپلماسی مضاف چیست؟ لازم است قلمروی مفهومی و مبانی نظری و روش‌های این پدیده مورد بررسی قرار گیرد. این پژوهش با این فرضیه که دیپلماسی حقوقی در دو نوع «حقوق برای دیپلماسی» و «دیپلماسی برای حقوق» می‌تواند در تعقیب اهداف حقوقی مانند عدالت و یا تعقیب منافع ملی با ابزارهای تعاملی به کار گرفته شود به روش‌های مختلف دیپلماسی حقوقی در سطوح مختلف تقنینی و قضایی می‌پردازد. برای بررسی این فرضیه این پژوهش با روش توصیفی به بررسی پدیدارشناسی این مفهوم و با روش تحلیل منطقی قیاسی به بررسی مبانی نظری و با روش منطقی استقرائی به بررسی روش‌ها اقدام می‌نماید.

پیشینه پژوهش

پیشینه تحقیق در این موضوع به زبان فارسی نشان می‌دهد که آثاری به بررسی مصادیق خاصی از دیپلماسی حقوقی مانند حقوق بشر (دهشیری و نشاسته‌سازان، ۱۳۹۹)، فعالیت شورای امنیت سازمان ملل متحد (امینیان و صانعیان، ۱۳۹۶)، فعالیت کنگره آمریکا (دلاورپور و دهقانی، ۱۳۹۷)، مسئله هسته‌ای ایران (بابایی مهر، ۱۳۹۵)، قضیه سکوهای نفتی ایران (سیفی، ۱۳۸۲)، قانون صلاحیت دادگستری ایران (ظاهری، ۱۳۹۵) و آثاری به بررسی نوع خاصی از دیپلماسی حقوقی مانند دیپلماسی قضایی سیاست‌محور دولت‌محور مانند جنگ حقوقی (سادات میدانی و محمدی، ۱۴۰۲ و فضائلی و کوثری، ۱۴۰۰) و آثاری هم به رابطه کلی

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۱۱

سیاست و حقوق (نجف‌زاده و طالبیان، ۱۴۰۳ و سیفی و رضادوست ۱۴۰۱ و سیفی و رضادوست ۱۳۹۹) اختصاص یافته است.

در آثار انگلیسی نیز همین شیوه مشاهده می‌شود. برخی از این آثار به مصادیقی از دیپلماسی حقوقی اشاره کرده‌اند مانند حقوق بشر (Tahir-Kheli, 2020;) و محیط زیست (Lang, 2014) و نقض دیوان عالی کانادا (Rado, 2020) نظام حقوقی عبور از کانال پاناما (Arias, 1911) و برخی آثار به نوع خاصی از دیپلماسی مانند دیپلماسی قضایی (Davies, 2019; Lee and Ip, 2019; Squatrito, 2020) و یا دیپلماسی تقنینی (Sayfullaev, 2016; Stavridis and Jancic, 2017;) اما آثار انگلیسی که از عبارت «دیپلماسی حقوقی» یا «دیپلماسی و حقوق بین‌الملل» استفاده کرده باشند اندک هستند و عمده این آثار نیز در محتوا به مسئله اصلی که رابطه دیپلماسی و حقوق است یا نپرداخته‌اند (Bolewski, 2007; Chatterjee, 2007; Giladi, 2021) و یا تمام جنبه‌های آن مانند دیپلماسی تقنینی و قضایی را بررسی نکرده‌اند (Hurd, 2011).

شاید کتاب ردلیچ با عنوان «حقوق بین‌الملل جایگزین دیپلماسی» قدیمی‌ترین اثر در این موضوع باشد (Redlich, 1928). ایشان در این اثر معتقد است اختلافات بین‌المللی با سه گروه می‌تواند حل و فصل شود: سربازان، دیپلمات‌ها یا حقوقدانان بین‌المللی. پیداست که در این

نگرش روش‌های دیپلماتیک یا سیاسی در مقابل روش‌های حقوقی قرار گرفته است و برخلاف پژوهش حاضر مبتنی بر نظریه تعامل دیپلماسی و حقوق نبوده است.

موضوع دیپلماسی و حقوق در برخی دانشگاه‌های خارجی به عنوان رشته‌های آموزشی تأسیس شده است. عناوینی چون حقوق بین‌الملل، روابط بین‌الملل و دیپلماسی (شعبه ابوظبی دانشگاه سوربن)، دیپلماسی، حقوق و تغییرات جهانی (دانشگاه کاونتری در انگلستان)، حقوق بین‌الملل و دیپلماسی (دانشگاه صلح و موسسه آموزش و تحقیق ملل متحد) و حقوق و دیپلماسی (دانشگاه ریگا لاتویا در لتونی) به این رشته‌ها اختصاص دارد. این در حالی است که جای بررسی و تحلیل جامع مفهوم، مبانی و روش‌های «دیپلماسی حقوقی» به عنوان یک پدیدار نوظهور در دیپلماسی مضاف وجود داشته است.

مفهوم دیپلماسی حقوقی

دیپلماسی حقوقی نتیجه‌تطور مفهوم دیپلماسی و شکل‌گیری دیپلماسی‌های مضاف بوده است. در ادامه این دو مقوله از نظر گذرانده می‌شود.

تطور مفهوم دیپلماسی

دیپلماسی، یک روش مسالمت‌آمیز مانند مذاکره میان بازیگران بین‌المللی (دولتی و غیردولتی) است که استقلال یکدیگر را به رسمیت

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۱۳

می‌شناسند و به دنبال دستیابی به منافع، ارزشها و ارتقاء موقعیت‌های سیاسی و اقتصادی و غیره می‌باشند (محمدیان و رضایی، ۱۳۹۵، ۱۰۷). هر دیپلماسی دو طرف دارد: طرف اقدام‌کننده و مخاطب. در گذشته مخاطب دیپلماسی صرفاً دولت‌ها بودند. در این «دیپلماسی دولتی» در ابتدا اقدام از سوی دولت صورت می‌گرفت که همان دیپلماسی سنتی یا دولت‌محور بود. به مرور این دیپلماسی به سایر بازیگران غیردولتی نیز سپرده شد که از آن به دیپلماسی نوین یا غیرمتعارف^۱ یاد می‌شود.

دیپلماسی نوین با خارج کردن دیپلماسی از حصار رسمی دیپلمات‌ها در وزارت امور خارجه کشورها و ورود بازیگران مختلف غیردولتی از جمله تجار، سازمان‌های غیردولتی مانند مراکز آموزشی و پژوهشی، شرکت‌های دولتی و خصوصی، گروه‌های اجتماعی قومی، نژادی، بومی، دینی، مذهبی، زبانی و ملی، شبکه‌های اجتماعی و حتی افراد اثرگذار اعم از خبرنگاران، هنرمندان، اندیشمندان، سران لشکری و کشوری بازنشسته و غیره معنا می‌یابد. حتی بخش‌های فرودولتی مانند تقسیمات اداری کشور و دستگاه‌های حاکمیتی غیر از وزارت خارجه نیز توانایی نقش‌آفرینی در حوزه دیپلماسی را دارند (سیمبر و قربانی، ۱۳۸۸: ۵۳). در این دیپلماسی از سیاست‌های علیا (مانند حوزه‌های نظامی و امنیتی) به سیاست‌های سفلی (مانند حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی، علمی، زیست محیطی و حقوقی) توجه شد (خسروی و رزمجو، ۱۳۹۴: ۱۲۷).

دیپلماسی نوین به دنبال تقویت جریان‌های مخالف با دیپلماسی محرمانه، حمایت از آرمان‌گرایی و اخلاق‌گرایی و صلح جهانی شکل گرفت (محمدیان و رضایی، ۱۳۹۵: ۱۰۷). می‌توان ویژگی‌های دیپلماسی نوین را در شفافیت، تنوع بازیگران و تنوع موضوعات خلاصه کرد (سعیدی، ۱۳۹۶، ۱۱۸-۱۱۶). البته در نگاه واقع‌بینانه لازم است با در نظر داشتن نقش متناسب هر یک از دو بخش دولتی و غیردولتی دیپلماسی دوجوهی و همزمان مدنظر باشد و به همین دلیل برخی قائل به مفهوم پارادیپلماسی یا دیپلماسی موازی شده‌اند (دهشیری، ۱۳۹۲: ۳۴-۵۴).

در مقابل دیپلماسی دولتی، «دیپلماسی عمومی»^۱ است که مخاطب آن دیگر دولت‌ها نیست بلکه هدف ارتباط مستقیم با بازیگران خصوصی خارجی با هدف تأثیرگذاری بر نحوه تفکر آنها و در نهایت تأثیرگذاری بر سیاست‌های دولت‌های آنهاست (سجادپور و وحیدی، ۱۳۹۰: ۸۲). برخلاف پروپاگاندا و لابی‌گری، دیپلماسی عمومی یک امر مبتنی بر تعامل دوطرفه، متقاعدسازی و گفت و گو است. این دیپلماسی ابزاری است که از طریق آن می‌توان با افکار عمومی خارج از کشور ارتباط برقرار نمود و آنها را تحت نفوذ خود قرار داد (ذاکریان و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۲۰). برخلاف شیوه سنتی این دیپلماسی که صرفاً دولت، اقدام‌کننده بود، در «دیپلماسی عمومی نوین» هم دولت و هم اشخاص و گروه‌های غیردولتی به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر نگرش‌های عمومی

در مورد تصمیمات سیاست خارجی دولت‌های دیگر تأثیر می‌گذارند (خسروی و رزمجو، ۱۳۹۴: ۱۲۸). به عبارت دیگر در این روش از بخش خصوصی برای اثرگذاری بر بخش خصوصی و دولتی خارجی نیز استفاده می‌شود. این دیپلماسی از طریق برنامه‌های فرهنگی و آموزشی، اقناع افکار عمومی داخلی و جهانی، پایش افکار عمومی، افزایش اعتبار و اعتماد ملی صورت می‌پذیرد (سجادپور و وحیدی، ۱۳۹۰: ۹۳).^۱

دیپلماسی همچنین به دیپلماسی برای منافع عمومی و خصوصی قابل تقسیم است. در دیپلماسی برای منافع خصوصی، هدف برآورده شدن سیاست‌های یک بخش خصوصی مانند یک شرکت تجاری یا گروه اجتماعی است. بخش خصوصی ممکن است به دلیل ارتباطات بین‌المللی برای برآورده شدن بهتر اهداف خود از ظرفیت دیپلماسی استفاده نماید. البته اصولاً دولت با اهداف منافع ملی به دیپلماسی اقدام می‌کند اما بخش خصوصی ممکن است هدف منافع ملی یا هدف منافع خصوصی داشته باشد.

دیپلماسی از جهتی ممکن است مستقیماً در اجرای اهداف مورد نظر سازمان در عرصه خارجی انجام شود و گاهی با مقدماتی که جنبه داخلی دارد اهداف خارجی دنبال شود. از مورد اول تحت عنوان «دیپلماسی

۱ در همین راستا دیپلماسی به دیپلماسی‌های مسیر یک (track 1 diplomacy) برای دیپلماسی دولت با دولت و مسیر یک و نیم (track 1.5 diplomacy) دیپلماسی دولت و بازیگر غیردولتی با دولت و مسیر دو (track 2 diplomacy) دیپلماسی بازیگر غیردولتی با دولت و مسیر سه (track 3 diplomacy) دیپلماسی بازیگر غیردولتی با بازیگر غیردولتی تقسیم می‌شود (سعیدی، ۱۳۹۶، ۱۲۲).

بین‌المللی» و از مورد دوم «دیپلماسی داخلی» می‌توان یاد نمود. دیپلماسی نوع اخیر گاهی با فشار مردم از طریق رسانه‌های ارتباطی به مسئولین دولت محقق می‌شود (سیمبر، ۱۳۸۵: ۱۷۴). به طور مثال بخش آموزشی یک کشور چنانچه برای افزایش همکاری خود با کشورهای همسایه نیازمند تصمیماتی در داخل کشور برای زمینه‌سازی همکاری علمی بین‌المللی باشد، نیازمند دیپلماسی داخلی است که گاهی از آن به لابی‌گری یاد می‌شود.

از دیپلماسی مضاف تا دیپلماسی حقوقی

منظور از دیپلماسی زمانی که به صورت مطلق به کار می‌رود «دیپلماسی سیاسی» است؛ با این حال دیپلماسی به حوزه‌های دیگر زیست اجتماعی نیز مضاف شده است مانند دیپلماسی‌های دفاعی، علمی، اقتصادی، فرهنگی، رسانه‌ای، سایبری، انرژی، آب، سلامت، ورزش، زیست محیطی و غیره (ن. ک. باقری دولت‌آبادی، ۱۴۰۲). برخی از اشکال نوین دیپلماسی مانند دیپلماسی مذهبی نیز با رویکردی میان‌رشته‌ای مورد توجه خاص برخی پژوهشگران قرار گرفته است (Giancarlo Anello, 2023: 141).

در هر یک از این دیپلماسی‌های مضاف چهار مورد قابل بررسی

۱ د سته‌بندی‌های غیرمتعارف‌تری از دیپلماسی‌های نوین مانند دیپلماسی نفت، دیپلماسی دلار، دیپلماسی منابع و دیپلماسی اتمی نیز وجود دارد (سیمبر، ۱۳۸۵: ۱۷۵).

است که عبارت است از اهداف و بازیگران و ابزارها و چالش‌ها؛ مثلاً در دیپلماسی سیاسی و علمی به ترتیب اهداف عبارت از سیاست خارجی و پیشرفت علمی و بازیگران عبارت از دیپلمات‌ها و دانشمندان و ابزارها عبارت از مذاکره و مراوده و چالش‌ها عبارت از بی‌اعتمادی و سوء استفاده است (طاهرنیا، ۱۴۰۲/۴/۷).

در دیپلماسی‌های مضاف، هم امر مضاف در خدمت دیپلماسی است و هم دیپلماسی به مثابه ابزاری در خدمت بخش مضاف خود قرار گرفته است؛ مثلاً در دیپلماسی علمی، هم دیپلماسی در خدمت توسعه علم است و هم علم در خدمت ارتقای دیپلماسی است و لذا گفته می‌شود دیپلماسی علمی یک پدیده دوسویه است (معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، ۱۳۹۰: ۲۸).^۲ دیپلماسی سایبری نیز با همین نگرش به معنای استفاده از ابزارها و ابتکارات دیپلماتیک برای دستیابی به منافع ملی یک کشور در فضای سایبری تعریف شده است (قربانی، ۱۴۰۱: ۱۱۶). راجع به سایر اشکال دیپلماسی مضاف نیز این نگرش صحیح است.

در رابطه میان حقوق و دیپلماسی سابقاً مفهومی چون «دیپلماسی

-
- ۱ درباره اهداف دیپلماسی سیاسی نگرش‌های مختلفی وجود داشته است که فصل مشترک اکثر آنها «پیشبرد سیاست خارجی» است (آلادپوش و توتون‌چیان، ۱۳۷۲: ۴-۶).
- ۲ برخی قائل به سه بخش علم در دیپلماسی (science in diplomacy) و دیپلماسی برای روابط علمی (diplomacy for science) و روابط علمی برای دیپلماسی (science for diplomacy) شده‌اند (Koolae, 2019: 99-131).

حقوق بشر» در ادبیات حقوقی بین‌المللی مورد استفاده قرار گرفته است (Kittichaisaree, 2020: 54) اما تمرکز کمتری بر قید دیپلماسی به اطلاق علم حقوق بوده است.^۲ برخی نویسندگان نیز به تأثیر سیاست و مفروضات غیرحقوقی در تصمیمات حقوقی تحت عنوان «سیاست حقوقی» و «سیاست قضایی» توجه کرده‌اند (سیفی و رضادوست: ۱۳۹۹). برخلاف دو مورد اخیر، دیپلماسی حقوقی به تأثیر متقابل سیاست و حقوق با تأکید بر شیوه‌های عملیاتی کاربست آن می‌پردازد.

مفهوم «دیپلماسی حقوقی» واجد دو سویه است یعنی هم حقوق در خدمت اهداف دیپلماسی و هم دیپلماسی در خدمت اهداف حقوقی قرار می‌گیرد. در سویه اول حقوق برای پیشبرد اهداف سیاسی از جمله منافع ملی و نظم و صلح و امنیت به کار گرفته می‌شود.^۳ در واقع در این حالت دیپلماسی حقوقی به معنای کارگیری حقوق و استدلال و برهان‌طلبی به منظور اقتناع ذهن طرف مقابل و اعتمادسازی در عرصه مذاکره برای دستیابی به منافع ملی است (بابایی مهر، ۱۳۹۵: ۲۰۳). در سویه دوم از

human rights diplomacy

۲ عبارت دیپلماسی حقوقی (Legal Diplomacy) ظاهراً اولین بار توسط مایکل راسک مدسن (Mikael Rask Madsen) در توصیف قضیه قبرس علیه ترکیه در کمیسیون اروپایی حقوق بشر (۱۹۵۵) مطرح گردید (Nicola, 2021: 159). این اصطلاح در برخی آثار حقوقی انگلیسی به کار رفته است؛ به طور مثال ن. ک.

Giladi, 2021; Madsen, 2011; Ikonou and others, 2023; Egan, 2016; Nicola, 2021.

۳ مفاهیمی چون دیپلماسی اقتصادمحور نیز در همین معنا استفاده شده است که به معنای استخدام عوامل اقتصادی برای پیشبرد اهداف سیاسی است (سیمبر، ۱۳۸۵، ۱۸۲).

فنون مختلف دیپلماسی برای پیشبرد اهداف حقوقی از جمله عدالت و حل و فصل اختلافات استفاده می‌شود. بازیگران دیپلماسی حقوقی در سویه اول دیپلمات‌ها و سیاستمداران و در سویه دوم حقوقدانان هستند. ابزارهای دیپلماسی حقوقی در سویه اول مذاکرات و در سویه دوم توسل به مجامع و اسناد حقوقی است. چالش دیپلماسی حقوقی در سویه اول بی‌اعتمادی و در سویه دوم دشواری در اقناع‌سازی است.

در مجموع می‌توان گفت «دیپلماسی حقوقی» علم یا فن یا هنر استفاده از حقوق برای پیشبرد منافع اعم از منافع عمومی یا خصوصی و یا استفاده از دیپلماسی برای پیشبرد اهداف حقوقی است که به صورت دولتی یا عمومی و سنتی یا نوین و در سطح داخلی یا بین‌المللی انجام می‌شود. دیپلماسی حقوقی می‌تواند در زیرمجموعه‌های خود نیز به رشته‌های مضافی مانند دیپلماسی حقوقی فرهنگی، دیپلماسی حقوقی اقتصادی، دیپلماسی حقوق بشر و غیره تقسیم شود. دیپلماسی حقوقی را می‌توان به سه بخش حقوق در دیپلماسی^۱ و حقوق برای دیپلماسی^۲ و دیپلماسی برای حقوق^۳ تقسیم نمود. چنانچه دیپلماسی از منظر حقوق بررسی شود و به طور مثال حقوق دیپلماتیک مطالعه شود با حقوق در دیپلماسی مواجه هستیم اما دیپلماسی برای حقوق همان سویه اول

دیپلماسی حقوقی و دیپلماسی برای حقوق همان سویه دوم دیپلماسی حقوقی است که بیان گردید.^۱

چارچوب نظری: تعامل حقوق و دیپلماسی

در رابطه با این پرسش که چه نسبتی میان دیپلماسی و حقوق وجود دارد سه نظریه قابل شناسایی است که در نظریه اول سیاست بر ساخته نظام حقوقی است و در نظریه دوم نظام حقوقی بر ساخته سیاست است و در نظریه سوم میان حقوق و سیاست هم کنشی متقابل وجود دارد.

سیاست بر ساخته حقوق

برخی اندیشمندان با اصل دانستن حقوق آن را موجد و مقوم و مقدم بر سیاست می دانند. هرچند کشورها واضع قواعد حقوقی هستند اما مشروعیت تشکیل کشور خود یک موضوع حقوقی است. هواداران این بینش عمدتاً طبیعت گرایان در حقوق و ایدئالیست‌ها در روابط بین‌الملل هستند. هواداران این بینش را همچنین در میان عقل‌گرایان یا نهادگرایان

۱ واقعیت‌های بین‌المللی موجب گردید تا در ایران هم دیپلماسی حقوقی عملاً مورد توجه مسئولین جمهوری اسلامی ایران باشد. به طور مثال مقام معظم رهبری ضمن تأکید بر دو وجه ایجابی و سلبی در دیپلماسی عمومی (سیمبر و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۹۰-۱۶۷)، بر تعقیب و مجازات جنایتکاران صهیونیست، عاملین شهادت سردار سلیمانی و شهید فخری‌زاده، مرتکبین اقدامات تروریستی در ایران و آمرین اهانت به قرآن کریم اشاره دارند که بخشی از تأکیدات معظم له در رابطه با احقاق حقوق ملت‌های مظلوم، مردم ایران یا قربانیان تروریسم و هتاکان به اسلام به گونه‌ای است که تمام یا بخشی از اجرای آنها از مسیر ارتباطات خارجی و بین‌المللی محقق می‌شود. اخیراً طراحی دیپلماسی حقوقی در وزارت دادگستری ایران نیز مورد توجه قرار گرفته است.

نتولیرال در روابط بین‌الملل می‌توان یافت که معتقدند دولت‌ها به عنوان بازیگران عقل‌مدار قبول دارند که منافع آنها غالباً از طریق همکاری متقابل بهتر تأمین می‌شود و جز از طریق یک نظام حقوقی دائمی، هزینه معاملات بین‌المللی بیشتر خواهد شد (Reus-Smit, 2004: 16). در این نگرش، قواعد حقوقی که امری دائمی و همه‌گیر است خارج از اراده دولت‌ها شکل گرفته است و باید تلاش شود با تمام ابزارهای موجود از جمله ابزارهای سیاسی برای شناخت و قانونگذاری و اجرای این قواعد اقدام نمود. در این صورت است که حاکمیت قانون محقق می‌شود (Hurt, 2011: 293; See Tamanaha, 2005). در این نگاه عدالت و کرامت بشر که از اهداف حقوق است، امور مقدسی در نظر گرفته می‌شود که دیپلماسی برای تحقق این اهداف عالی‌ه باید به کار گرفته شود.

حقوق بر ساخته سیاست

در نگرش دیگر فرایند هویت بخشی به امر حقوقی، یک امر سیاسی تلقی شده است (Office of Legal Affairs, 2019) و دانکن کندی، ۱۴۰۰: ۱۸۴). در واقع این حاکمیت‌ها هستند که قواعد حقوقی را بر خود وضع می‌کنند (نجف زاده و طالبیان، ۱۴۰۲: ۹۵). در نظر برخی ارزش‌های حقوقی مانند عدالت تابع ارزشی برتر و بیرون از خود است که عبارت است از «خیر مشترک» که امری سیاسی است. لذا سیاست بر حقوق

اولویت دارد و حقوق وسیله‌ای است که حیات اجتماعی را در جهت خیر مشترک سامان می‌دهد و به عبارت دیگر حقوق به استخدام سیاست در می‌آید (فلسفی، ۱۳۹۶: ۶۳). در این نگرش حقوق شاخه‌ای از سیاست (رویکرد انگلوساکسون) و یا در خدمت قدرت (رویکرد شوارزنیبرگر) و یا تابعی از سیاست (رویکرد رایت) و یا نتیجه کشاکش نیروهای اجتماعی تلقی می‌شود (فضائلی و کوثری، ۱۴۰۰: ۲۰۰-۱۹۹، (See Koskenniemi, 2001).

برتری سیاست بر حقوق بین‌الملل در حقوق به عنوان پوزیتیویسم (اراده‌گرایی یا اثبات‌گرایی) و در روابط بین‌الملل به عنوان رئالیسم سیاسی (واقع‌گرایی) مطرح می‌شود. البته برخی از «رئالیسم حقوقی» هم یاد کرده‌اند که به معنای تأثیرپذیری حقوقدانان از تعلقات، انگیزه‌ها و احساساتی است که لزوماً پایه عقلانی ندارند (سیفی و رضادوست، ۱۴۰۱: ۱۳۶۷). در این نگرش حقوق بین‌الملل تابعی از معادلات بین‌المللی تلقی شده است به این معنا که اگر معادلات بین‌المللی تغییر کند، حقوق بین‌الملل هم تغییر می‌کند.^۲ محتوای حقوق بین‌الملل توسط دولت‌های قدرتمند تعیین می‌شود و چنانچه با منافع سیاسی آنها تعارض

the struggle among social

۲ در این رویکرد، حقوق بین‌الملل در تئوری بازی تحلیل می‌شود (بابایی مهر، ۱۳۹۵: ۱۹۹). نظریه بازی مبتنی بر عقلانیت و انتخاب گزینه‌ای برای جلب بیشترین منافع در یک روابط اجتماعی است. در این نظریه، بازی‌ها به سه مدل مهارتی، شانسی و استراتژیک تقسیم می‌شوند و در مدل استراتژیک بازی‌ها به انواعی چون حاصل جمع صفر و ناصفر، اطلاعات متقارن و غیرمتقارن، با همکاری و بدون همکاری، دونفر و چندنفره و ... تقسیم می‌شود (پژمان غلام‌نژاد، ۱۳۹۹: ۱۰۳ و ستاره طاهرخانی، ۱۳۹۰: ۲۲۰-۲۴۲)

پیدا کند حفظ نخواهد شد (Reus-Smit, 2004: 16). در واقع «توافقات توسط برنده‌ها نوشته می‌شود و بر بازنده‌ها تحمیل می‌شود» (رحیم‌پور ازغدی، ۱۴۰۲). پیش‌بینی حق و تو در منشور ملل متحد توسط کشورهای پیروز در جنگ جهانی دوم از نمونه تأثیر مستقیم سیاست و دیپلماسی بر حقوق است.

این نگرش بدبینانه تا آنجا پیش می‌رود که برخی از آن به «جنگ حقوقی»^۱ یاد می‌کنند (Kennedy, See Dunlap, 2008: 154-146; Kennedy, 2012). در جنگ حقوقی، حقوق برای تعقیب اهداف سیاسی صرف نظر از درست یا غلط بودن آن سیاست‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد (ابزارگرایی حقوق)^۲. همین نگرش در مارکس نیز وجود داشت که قائل به خادمیت حقوق بود و حقوق را صرفاً ابزاری برای تسلط طبقه حاکم بر ابزار تولید و توده‌های کارگر می‌داند (دانشور، ۱۳۹۵، ۱۶).

البته تعقیب منافع ملی لزوماً تضاد با ارزش‌های اخلاقی و حقوقی ندارد بلکه هرچند کمتر اما ممکن است این منافع با اهداف متعالی حقوقی مطابقت داشته باشد. در نظر برخی این شیوه در جامعه بین‌المللی کنونی که فاقد یک نظام حقوقی متمرکز است البته ضروری است (Hurt, 2011: 293). بنابراین اگر تأمین کرامت بشر و عدالت به معنای واقعی در زمره اهداف حاکمیتی قرار گرفت، استفاده از ابزار حقوقی نه

تنها مذموم نیست بلکه چه بسا پسندیده باشد.

هم‌کنشی حقوق و سیاست

در نگرشی دیگر حقوق و سیاست بر یکدیگر اثرگذارند و این چرخه‌ای دائمی است: «حقوق به طور همزمان محصول فعالیت سیاسی است و نیز تنظیم‌کننده و محدودکننده فعالیت سیاسی است» (Godeiro and Moreira, 2023: 17). به همین دلیل بسیاری از قوانین مقید به مفاهیمی چون منافع ملی، امنیت ملی، نظم عمومی، اخلاق جمعی، وجدان عمومی و غیره‌اند که بیانگر رابطه متقابل حقوق و مؤلفه‌های اجتماعی، سیاسی، امنیت و غیره است. شاید نزدیک‌ترین مکتب حقوقی به این رویکرد مکتب نیوهون^۱ باشد. در این مکتب موضوع مطالعه در حقوق بین‌الملل و سیاست بین‌الملل یکی است که غایات متفاوتی را دنبال می‌کنند. مک‌دوگال و هاسول^۲ بنیانگذاران این مکتب هستند که از آن به مکتب حقوق سیاست‌محور^۳ یاد شده است. در این مکتب، گرچه روابط بین‌الملل حول رضایت و منافع دولت‌ها شکل می‌گیرد اما این فرایند باید در پرتو مشترکات جامعه بین‌المللی حاصل از همبستگی اجتماعی باشد (محبی و ابراهیمی لویه، ۱۳۹۶: ۱۸۵). در واقع سیاست از ارزش‌های مشترک تبعیت می‌کند و ارزش‌ها در فرایند رفتار سیاسی شکل

^۱The New Haven School

^۲Policy-Oriented Jurisprudence

می‌گیرند. مکتب سازه‌انگاری^۱ در روابط بین‌الملل نیز بر همین اساس معتقد است هنجارهای قانونی می‌توانند برای دولت‌ها محدودکننده باشد و متقابلاً کنش دولت‌ها از طریق تکرار و پذیرش اجتماعی در طول زمان نیز تبدیل به قاعده حقوقی می‌شود (محسنی و قوام، ۱۳۹۴: ۱۸). در این نگرش میان حقوق و سیاست دیالکتیکی جریان دارد که بدون آنکه بتوان نقطه آغازینی برای هر یک از آن دو یافت، امکان استفاده ابزاری هر کدام برای اهداف دیگری وجود دارد. آنچه از دوسویه بودن دیپلماسی حقوقی اراده گردید همین است که مبتنی بر تعامل متقابل میان حقوق و سیاست است. به نظر می‌رسد صحیح‌ترین توضیح از واقعیت امر حقوقی و امر سیاسی نیز همین است که جامع دو نظریه قبلی نیز هست. با در نظر گرفتن نگرش هم‌کنشی حقوق و سیاست به این نتیجه می‌رسیم

۱ البته برخی معتقدند نمی‌توان قائل به یک جامعه جهانی از ارزش‌ها مانند آنچه در حقوق بشر استناد می‌شود، بود بلکه ارزش‌ها در جامعه بین‌فرهنگی و بین‌افراد (intercultural or interpersonal society) شکل می‌گیرند (Toope, 2001: 103)

۲ نظریه سازه‌انگاری نظریه‌ای مربوط به هستی‌شناسی روابط بین‌الملل و نه معرفت‌شناسی آن است. در این نظریه عامل ذهنی و عامل عینی جهان اجتماعی را می‌سازد و به عبارت دیگر، موجودیت‌های اجتماعی (ساختارها و کنش‌ها) به عنوان واقعیت مادی و کنشگران به عنوان واقعیت ذهنی و آفریننده گفت‌وگو و فکر و ارزش و ایدئولوژی بر یکدیگر اثرگذارند. دیوید سلر در این نگرش معتقد است قواعد تکوینی (constitutive rules) و قواعد تنظیمی (regulatory rules) بر یکدیگر مؤثر هستند (حمیرا مشیرزاده، ۱۳۸۳: ۱۱۵-۱۱۸). همچنین «دیپلماسی عمومی یکی از عوامل انگاره‌ساز است. بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی امکان تغییر چهره و هویت ساخته شده از کشور و ایجاد هویت جدید را در پرتو تعاملات متقابل و بازتعریف برداشت‌ها و فهم‌ها در جامعه بین‌الملل فراهم می‌کند و کشورها می‌توانند بر مبنای هویتی که برای خود و دیگران تعریف می‌کنند منافع خود را تعیین و کنش‌های خود را در داخل و خارج شکل دهند.» (شفیعی و زندیه، ۱۳۹۲: ۱۶۰)

که حقوق می‌تواند ابزاری برای دیپلماسی (سویه اول) و دیپلماسی می‌تواند ابزاری برای حقوق (سویه دوم) باشد.

دیپلماسی حقوقی: سویه اول

دیپلماسی حقوقی نوع اول یعنی «حقوق در خدمت دیپلماسی» یا «ابزارگرایی حقوقی» به دو صورت دیپلماسی تقنینی و دیپلماسی قضایی قابل بررسی است.

دیپلماسی تقنینی

منظور از دیپلماسی تقنینی سیاست‌محور تلاش برای تدوین و توسعه قواعد حقوقی در منابع مختلف حقوقی بین‌المللی به منظور دستیابی به اهداف سیاسی است. در این روش گرچه ابتدائاً از ابزار دیپلماسی برای خلق یک امر حقوقی استفاده می‌شود اما با توجه به نیت غایی دولت برای دستیابی به منافع سیاسی، موجب می‌شود تا امر حقوقی در خدمت سیاست تلقی شود. این دیپلماسی را می‌توان به دیپلماسی تقنینی معاهداتی و سازمانی و داخلی تقسیم نمود.

دیپلماسی تقنینی معاهداتی

بخشی از معاهدات متأثر از سیاست، معاهدات حقوق بشری هستند. توماس برگنتال قاضی سابق دیوان امریکایی حقوق بشر و دیوان بین‌المللی دادگستری اظهار می‌دارد «بزرگ‌ترین ضعف نظام حقوق بشر سازمان ملل متحد اتهامش به سیاست‌زدگی است» (Office of Legal

(Affairs, 2019). برخی معتقدند که حقوق بشر خصوصاً حقوق بشر اروپایی تا حدود زیادی از سیاست متأثر بوده است (Madsen, 2011: 64). دیوان اروپایی حقوق بشر در قضیه کادی و البرکات تحریم‌هایی را مورد انتقاد قرار داده بود که توسط نمایندگان سیاسی اعضای شورای اروپا وضع شده بود؛ نمایندگان که فرصت و تخصص کافی برای بررسی حقوقی جزئیات این اقدام را ندارند (Koskeniemi, 2011: 86). در مذاکرات حقوق بشری نمایندگان دولت‌ها تلاش می‌کنند تا کمترین تغییر در فرهنگ و عادات حقوق بشر داخلی خود ایجاد کنند.^۱ هرچند فرصت برابر برای همه دولت‌ها به منظور دیپلماسی حقوق بشر وجود دارد اما اینکه چه دولتی ادعا را مطرح کند، چه موضوعی مطرح شود و علیه چه دولتی مطرح شود در جلب حمایت جامعه بین‌المللی در ایجاد قاعده مؤثر است. به طور مثال جلسات منظم و با شرکت کنندگان زیاد دولت‌های اروپایی و گروه‌های همفکر^۲ آنها در اتخاذ مواضع حقوق بشری مثال‌زدنی است. در مقابل جلسات هماهنگی گروه ۷۷ که شامل دولت‌های در حال توسعه است به دلیل فقدان منابع حقوق بشری و منابع مالی، ضعیف بوده است (Koskeniemi, op. cit).

^۱ برخی معتقدند به طور مثال هندوستان از قدرت‌های نوظهوری است که دیپلماسی حقوق بشری نسبتاً موفق‌تری را به اجرا گذاشته است و تعادل منافع قدرت‌های نوظهور و غربی را حفظ کرده و منافع خود را پیش برده است (دهشیری و نشاسته‌سازان، ۱۳۹۹: ۱۰۲).

^۲The Western European and Others Group (WEOG)

در قراردادهای اقتصادی میان دولت‌های قدرتمند و دولت‌های نوظهور نیز معمولاً نظام حقوقی دولت قدرتمند به عنوان حقوق حاکم انتخاب می‌شود. برخی این واقعیت را ناشی از تصور فرمان‌پذیری روانی دولت‌های نوظهور و برخی ناشی از قدرت چانه‌زنی^۱ دولت قدرتمند می‌دانند (Chatterjee, 2007: 95). به همین دلیل است که برخی شرکت‌های تجاری فراملی برای موفقیت در عرصه بین‌المللی از کارکنان آشنا به دیپلماسی مانند دیپلمات‌های بازنشسته استفاده می‌کنند (Bolewski, 2007: 64). از مسائل تأثیرگذار دیگر در جلب حمایت بین‌المللی، سطح و تعداد هیأت دیپلماتیک در مذاکرات مربوط به انعقاد معاهده بین‌المللی است (Elsiga and Milewic, 2017: 543-521). برجسته‌سازی^۲ نیز که از شیوه‌های فضاسازی (شانناژ) است از دیگر شیوه‌های جلب حمایت بین‌المللی است. اولین بار مک کامبز و شاو این نظریه را در ۱۹۶۸ مطرح ساختند که رسانه‌های جمعی با برجسته کردن بعضی مسائل برای افکار عمومی می‌توانند اولویت‌ها را تغییر دهند (شیرخانی و حق‌گو، ۱۳۹۴: ۷).

گاهی دولت‌ها با استفاده از ابزار تفسیر قواعد بین‌المللی سعی در پیشبرد سیاست‌های خود دارند. به طور مثال آمریکا همواره با تفسیر خاصی که از ماده ۴ پیمان منع اشاعه هسته‌ای داشته است معتقد است که

^۱Bargaining power

^۲Agenda Setting

در این ماده اشاره‌ای به حق کشورها برای غنی‌سازی اورانیوم نشده است. این در حالی است که این تفسیر مغایر با واقعیت آشکار نزد سران امریکاست چرا که در سال ۱۹۶۸ زمانی که امریکا و اتحاد جماهیر شوروی به عنوان حامیان معاهده منع تکثیر تسلیحات هسته‌ای متن نهایی را برای امضاء مهیا می‌کردند، ویلیام فاستر مدیر کل آژانس کنترل و خلع سلاح تسلیحاتی امریکا با حضور در کمیته روابط خارجی سنا تاکید کرد که «در این معاهده به کشورهای فاقد تسلیحات هسته‌ای اجازه ورود به چرخه تولید سوخت داده شده است» (بابایی مهر، ۱۳۹۵: ۲۱۴). در ادامه مسیر این رویکرد سیاسی، تفسیر سیاست‌زده دیگری نیز شکل گرفت و آن تفسیر دبیرکل آژانس انرژی اتمی از «تعلیق غنی‌سازی» تحت فشارهای سیاسی بود. ایران یک روز قبل از مذاکره با تروئیکای اروپایی از دبیرکل آژانس معنای تعلیق غنی‌سازی را استفسار کرده بود که او نیز آن را به معنای عدم تزریق گاز هگزافلوراید اورانیوم اعلام نموده بود. اما ظرف یک هفته و به دنبال فشار از سوی کشورهای غربی، آژانس تعریف خود از تعلیق غنی‌سازی را تغییر داد و آن را به معنای تعلیق همه فعالیت‌های مرتبط با غنی‌سازی اعلام نمود (روحانی، ۱۳۹۰).

مثال دیگر تفسیر امریکا از مصادیق مبارزان تروریستی به عنوان مبارزان

۱ ماده ۴ معاهده ان پی تی: هیچ یک از مقررات پیمان حاضر به نحوی تعبیر نخواهد گردید که به حقوق غیر قابل تفویض هر یک از دول طرف پیمان در راه توسعه تحقیقات و تولید و بهره‌برداری از انرژی هسته‌ای به منظورهای صلح‌جویانه - بدون تبعیض و طبق مقررات مواد ۱ و ۲ پیمان حاضر - لطمه وارد سازد.

نامشروع بوده است تا بتواند بازداشت‌شدگان مبارزه با تروریسم را از قلمروی حمایت کنوانسیون‌های ژنو خارج سازد.

در بسیاری موارد هرچند دولت موفق به تولید قواعد حقوقی جدید مطابق با منافع ملی خود نمی‌شود اما می‌تواند مرزهای مذاکرات آینده آن موضوع را جابه‌جا کند همانطور که امریکا در این موضوع موفق شد (Hurd, 2001: 588). مشخص است که مثال اول مربوط به تفسیر در حکم و مثال دوم مربوط به تفسیر یا توصیف موضوع یا مصداق یا واقعه عینی است. غیر قابل انکار است که «در دعاوی بین‌المللی هر یک از اصحاب دعوی، وقایع عینی را به صورتی بازسازی کرده که با منافع ملی و ارزش‌های فرهنگی و سیاسی کشورش هماهنگ بوده است» (فلسفی، ۱۳۷۱: ۱۷۵). در هر صورت «تا زمانی که حقوق بین‌الملل نظام متمرکزی نیافته باشد، قواعد آن از طریق رفتار دولت‌ها تعریف و تفسیر می‌شود» (Stanko, 1998: 82)

نباید فراموش کرد ایجاد قواعد جدید حقوقی مطلوب گاهی از مسیر نقض قاعده حقوقی موجود صورت می‌گیرد. بنابراین رویه‌هایی از دولت که نقض قواعد حقوقی است می‌تواند هم‌زمان موجد قاعده عرفی جدید باشد. به عبارت دیگر در بسیاری موارد قواعد جدید حقوقی از رهگذر نقض قواعد شکل می‌گیرد و این یک چالش حقوقی دیپلماتیک برای دولت است تا در کمترین زمان ممکن بتواند از این مرحله انتقالی عبور کند.

دیپلماسی تقنینی سازمانی

از شیوه‌های پیشبرد اهداف سیاسی از طریق ظرفیت‌های قانونگذاری بین‌المللی توسط به قطعنامه‌های سازمان‌های بین‌المللی بوده است. در انعقاد قطعنامه در سازمان‌های بین‌المللی عموماً از شیوه «دیپلماسی جمعی یا دیپلماسی کنفرانسی» استفاده می‌شود که عبارت از جلب کشورهای همسو و هم‌عقیده ساختن آنها به منظور گنجاندن مقرره‌ای در یک قطعنامه جهت تحقق منافع سیاسی است (صدر، ۱۳۸۹: ۷۳). در قضیه تجاوز عراق به کویت، علاوه بر اقدامات سیاسی و تهدیدات نظامی مختلف، از ابزار حقوقی تصویب قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل متحد برای ایجاد کمیسیون غرامت نیز استفاده شد تا به این ترتیب ضمن کنترل عراق، بدون فشار به مالیات‌دهندگان آمریکایی، از درآمد عراق به متحدان آمریکا در منطقه کمک مالی شود. همچنین زمانی که آمریکا برای مبارزه با داعش در سوریه تصمیم به مداخله می‌گیرد هم‌زمان ۹ کشور متحد آمریکا نامه‌هایی را به شورای امنیت سازمان ملل متحد متضمن جواز توسط به ماده ۵۱ منشور برای این موضوع می‌دهند (Egan, 2016: 244).

همچنین در قضیه جزایر فانکلند/مالیویناس انگلستان توانست راجع به جزایری که ۷۰۰۰ مایل دورتر از سرزمینش است نظر مثبت شوروی و سایر دولت‌های جهان سوم را در شورای امنیت در راستای منافع ملی خود جلب نماید. برخی علت این موفقیت دیپلماسی انگلستان را استفاده

همزمان انگلستان از حقوق و قدرت می‌دانند (Coll and Arend, 1985: 231). از این نوع دیپلماسی که همزمان با تهدید نظامی به پیشبرد اهداف اقدام می‌شود به «دیپلماسی اجبار آمیز» یاد می‌شود (امینیان و صانعیان، ۱۳۹۶: ۲۸ و ن. ک. اسدی، ۱۳۸۸). تلاش رژیم صهیونیستی در ایجاد گفتمان حقوقی برای مشروعیت کشور اسرائیل از طریق قطعنامه‌های سازمان ملل متحد از نمونه‌های دیگر دیپلماسی تقنینی بوده است (See Giladi, 2021). جهت دهی کمیته پنجم و اعضای مجمع عمومی سازمان ملل متحد با اهرم‌های حقوقی مختلفی مانند بودجه سالانه از نمونه‌های دیگر دیپلماسی تقنینی در سطح سازمان‌های بین‌المللی است (Giladi, 2021: 109).

استفاده از اصول مشترک و مورد پذیرش بین‌المللی در یک قطعنامه برای قبولاندن یک گزاره حقوقی جدید از شیوه‌های این دیپلماسی است. به طور مثال کشورهای در حال توسعه در قطعنامه منشور حقوق و تکالیف اقتصادی دولت‌ها برای جلب موافقت کشورهای سرمایه‌فرست با مشروعیت ملی‌سازی، مهمترین اصول مورد قبول در قطعنامه‌های قبلی را نیز در قطعنامه آوردند (Chatterjee, 2007: 133). طبیعی است ساختار یک سازمان بین‌المللی که شامل ماهیت مؤسسی، هدف و موضوع سازمان، اعضای مجمع عمومی، اعضای شورای تصمیم‌گیری، شیوه رأی‌گیری و غیره تأثیر مستقیم بر دیپلماسی درون آن ساختار خواهد داشت.

دیپلماسی تقنینی داخلی

استفاده از بخش خصوصی ذی‌نفع داخلی در مذاکرات بین‌المللی موجب تقویت موضع دولت و نیز پذیرش آسان‌تر نتایج مذاکرات برای بخش خصوصی خواهد بود. برخی معتقدند عدم موفقیت کشورهای افریقای در مذاکرات دوحه در سازمان تجارت جهانی ناشی از فقدان اشخاص با مهارت مذاکره و دوگانگی میان نمایندگان مذاکره‌کننده و دولت متبوع‌شان و عدم مشارکت بخش تجاری خصوصی در سیاست‌های تجاری بوده است (Broude and others, 2011: 72). در مقابل در فرایند مذاکرات انعقاد معاهداتی چون ضد دامپینگ و نساجی در سازمان تجارت جهانی، لایبگری تولیدکنندگان بزرگ به نفع صنایع خاص وجود داشته است. البته این اقدام قواعد را بیشتر به سمت حمایت از تولیدکنندگان خاص به جای به حداکثر رساندن رفاه مصرف‌کنندگان منحرف می‌سازد چنانکه قالب قواعد سازمان تجارت جهانی این سوگیری را دارند. (بطحایی، ۱۴۰۳: ۱۲۲).

یکی دیگر از شیوه‌های دیپلماسی تقنینی داخلی نقش آفرینی مجلس نمایندگان در روابط بین‌المللی است. برخی از این اقدامات شامل ارتباط میان نهادهای پارلمانی با بازیگران بین‌المللی، ایجاد گروه‌های همفکر، پذیرش و اعزام نمایندگان پارلمانی کشورهای دیگر، دیدار با سفرا، ارتباط با بخش‌های پارلمانی سازمان‌های بین‌المللی (See Majidi, 2021) میانجیگری در مخاصمات بین‌المللی و نظارت بر انتخابات و

حقوق بشر می‌شود. آزادسازی یکی بازداشت‌شدگان عربستانی - انگلستانی گوانتانامو با دیپلماسی نمایندگان پارلمان انگلستان از نمونه‌های تقنینی داخلی محسوب می‌شود (Stavridis and Jancic, 2016: 112).

از شیوه‌های دیگر دیپلماسی تقنینی داخلی وضع قوانین داخلی با آثار بین‌المللی مانند تحریم‌هاست. توسل به تحریم در قالب یک قانون اما غالباً با اهداف سیاسی صورت می‌گیرد. اقدامات حقوقی امریکا علیه ایران شامل تصویب قوانین و دستورات داخلی علیه ایران و به دنبال آن مسدود کردن دارایی‌های ایران در امریکا و خارج از امریکا و ممنوعیت صادرات و واردات به و از ایران و تحریم نفت و معاملات بانکی و غیره از گسترده‌ترین و طراحی شده‌ترین جنگ‌های حقوقی محسوب می‌شود (فضائلی و کوثری، ۱۴۰۰: ۲۰۴ و سادات میدانی و محمدی، ۱۴۰۲: ۱۸۴۴). فعالیت‌های امریکا در وضع قوانین علیه جمهوری اسلامی ایران مانند قانون مقابله با نفوذ ایران در امریکای لاتین مصوب ۲۰۱۲ با ملزم کردن وزارت خارجه امریکا برای پیگیری موضوع و طراحی لوایح مختلف با محوریت تروریسم و پولشویی در ایران توسط نئوکان‌های کنگره امریکا (نومحافظه‌کاران) از جمله دیپلماسی تقنینی یا پارلمانی در امریکا محسوب می‌شود (دلورپور اقدم و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۷: ۳۵۰).

در ایران نیز تصویب قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی

ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی مصوب ۱۳۹۱ در مقابل قانون مصونیت دولتی آمریکا و قانون اقدام متقابل در برابر اعلام سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به عنوان سازمان تروریستی توسط ایالات متحده آمریکا مصوب ۱۳۹۸ در مقابل قانون تروریستی دانستن سپاه پاسداران در آمریکا، از نمونه سیاست‌های تقنینی در ایران است. این لوایح و قوانین قبل از آنکه یک غایت حقوقی را دنبال کنند به دنبال تأمین یک هدف سیاسی هستند. نمونه دیگر از قوانین با آثار بین‌المللی تصویب قوانین انسدادی است. هدف از این قوانین جلوگیری از شناسایی و اجرای قوانین خارجی توسط اتباع داخلی است. مقررده اتحادیه اروپا مورخ ۱۹۹۶ و قوانین مشابه در انگلستان و کانادا و مکزیک و استرالیا از جمله این قوانین است که عمدتاً برای بی‌اثر کردن تحریم‌های فراسرزمینی آمریکا تصویب شدند (Ziaee, 2016: 30). به منظور قانونگذاری‌های فراسرزمینی مؤثر قانونگذاران ناگزیر از برقراری روابط بین‌المللی به منظور دستیابی به اطلاعات صحیح و جلب همکاری برای اجرای قوانین خواهند بود (Scoville, 2013: 385).

یکی دیگر از شیوه‌های دیپلماسی تقنینی داخلی «کاربست تعبیر جایگزین» است. در این شیوه به جای استفاده از تعابیر مصطلح و رایج در حقوق بین‌الملل از تعابیر بدیعی استفاده می‌شود تا وانمود شود که

وضعیت مورد نظر وضعیت متفاوتی از وضعیت‌های سابق است. مثلاً دولت امریکا از عبارت «مجازات‌های غیرمعمول»^۱ به جای شکنجه و اتحادیه اروپا از عبارت «حقوق بنیادین» به جای عبارت «حقوق بشر» استفاده می‌کند (تسخیری و دیگران، ۱۳۹۷: ۴۴). شناسایی برخی وضعیت‌ها مانند «دولت متخاصم» و یا «منطقه جنگی» (منطقه مخاصمه فعال)^۲ و یا شناسایی «گروه تروریستی» توسط وزارت خارجه یا وزارت کشور نیز به منظور تنظیم مواضع داخلی با اهداف سیاسی است (Egan, 2016: 246 و ظاهری، ۱۳۹۵: ۱۵۷).

اینگونه اقدامات در سطح داخلی هرچند دیپلماسی به معنای بین‌المللی آن نیست اما چنانچه قائل به دیپلماسی داخلی باشیم می‌توان از آن به «دیپلماسی تقنینی داخلی» یاد نمود و البته این اقدامات نوعی ابزارسازی برای دیپلماسی در عرصه بین‌المللی محسوب می‌گردند.

دیپلماسی قضایی

دیپلماسی قضایی سیاست‌محور را می‌توان به دیپلماسی قضایی دولت‌محور و دیپلماسی قضایی دادگاه‌محور تقسیم نمود.

دیپلماسی قضایی دولت‌محور

در این دیپلماسی، این بازیگران بین‌المللی و خصوصاً دولت‌ها هستند که

^۱Unusual Punishment

^۲areas of active hostilities

برای نیل به اهداف سیاسی خود از ابزارهای قضایی استفاده می‌کنند. از اقدامات متداول در این رابطه که گاهی از آن به «جنگ حقوقی» یاد شده است، فعال‌سازی پرونده‌های حقوقی در مراجع قضایی ملی یا بین‌المللی است. اقدام افریقای جنوبی در طرح دعوا در دیوان بین‌المللی دادگستری علیه رژیم اسرائیل به اتهام نسل‌کشی و درخواست نیکاراگوئه و کلمبیا و لیبی و مکزیک و فلسطین و اسپانیا برای ورود ثالث به این پرونده و کیفرخواست دادستان دیوان بین‌المللی کیفری علیه سران این رژیم در زمانی که این رژیم در حال حمله به غزه است، از این نمونه است. مجموعه این اقدامات چه از طریق دیپلماسی آگاهانه و چه از طریق دیپلماسی اتفاقی بوده باشد موجب فشار سیاسی به رژیم اسرائیل برای پایان دادن به جنایات علیه مردم فلسطین می‌گردد. نمونه دیگر استفاده از سازوکارهای حقوقی برای اهداف سیاسی اقدام امریکا برای طرح دعاوی در محاکم داخلی این کشور علیه ایران است. جمهوری اسلامی ایران در دادخواست خود در دعاوی برخی دارایی‌های ایران نزد دیوان بین‌المللی دادگستری اظهار داشت تاکنون دادگاه‌های امریکا بالغ بر ۵۶

میلیارد دلار خسارت (شامل تقریباً ۲۶ میلیارد دلار خسارت جبرانی و ۳۰ میلیارد دلار خسارت تنبیهی) علیه جمهوری اسلامی ایران به اتهام مشارکت در اقدامات تروریستی حکم صادر کرده است. این در حالی است که ابهام در تعریف تروریسم، نقض قواعد بین‌المللی مربوط به

^۱Certain Iranian Assets (Islamic Republic of Iran v. United States of America), application instituting proceedings, 14 June 2016, para. 7.

مصونیت دولت و انتساب عمل به دولت و نادیده گرفتن اقدامات مشابه دیگر کشورها حکایت از سیاست زده بودن این اقدام قضایی دولت امریکا دارد. در واقع دولت‌ها در این موارد اراده‌ای به فیصله اختلافات حقوقی ندارند بلکه به دنبال تبلیغات و فشار سیاسی برای رسیدن به اهداف خود هستند. هرچند این مسیر می‌تواند زمینه مذاکرات دوجانبه و رسیدن به توافق سیاسی را فراهم سازد اما می‌تواند در عین حال به کاهش مرجعیت قضایی بینجامد (سیفی و رضادوست، ۱۴۰۱: ۱۳۷۶-۱۳۷۷).^۱

یکی دیگر از روش‌های محدود کردن رسیدگی محاکم قضایی خارجی ایجاد دکترین کالوو بوده است که طبق آن سرمایه‌گذار خارجی امکان استفاده از حمایت دیپلماتیک از سوی دولت متبوع خود علیه دولت میزبان را ندارد. بعد از طرح این نظریه توسط دیپلمات و حقوقدان آرژانتینی برای اثرگذاری این نظریه اقداماتی انجام شد: برخی دولت‌های امریکای لاتین مانند پرو و بولیوی و هندوراس نسبت به تصویب این قاعده در قانون اساسی خود اقدام نمودند تا به نوعی حقوق مشترک امریکایی^۲ شکل گرفته باشد و در برخی قراردادهای بین‌المللی این قاعده به عنوان شرط ضمن عقد تکرار شد (Shea, 1955: 24-32).

^۱ طبق اظهارات نماینده ایالات متحده امریکا در قضیه نقض‌های ادعایی معاهده مودت ۱۹۵۵ و با استناد به سخنان وزیر خارجی، ایران به دنبال فشار روانی و سیاسی بر امریکا و ایجاد کمپینی سیاسی و روانی بوده است.

Alleged violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Public sitting held on Thursday 30 August 2018, paras. 17-18.

^۲American "common law

این دیپلماسی که مستلزم هماهنگی میان دستگاه دیپلماسی و دستگاه قضایی است شاید از مؤثرترین روش‌های مشروعیت‌سازی تصمیمات سیاسی تلقی شود.

دیپلماسی قضایی دادگاه‌محور

در این حالت خود مراجع قضایی بین‌المللی دچار سیاست‌زدگی می‌شوند که برخی از آن به «سیاست قضایی» یا «مصلحت قضایی»^۱ یاد کرده‌اند. به طور مثال در قضیه آزمایش هسته‌ای، دیوان بین‌المللی دادگستری در یک خلاء حقوقی قرار داشت و با رأی اکثریت قضات کشورهای دارنده سلاح هسته‌ای^۲ در تعارض میان عدالت انسان‌دوستانه (ممنوعیت کشتن وسیع غیرنظامیان ولو در شرایط دفاع مشروع) و حفظ نظم بین‌المللی ولو با توسل به سلاح هسته‌ای، دومی را برگزید (Koskeniemi, 2011:)

Judicial Policy

این رویکرد در دستگاه قضایی ملی برخی دولت‌ها نیز وجود دارد. به طور مثال استفاده متضاد از دو نظریه عمل دولت (Act of State) و مسئله سیاسی (Political Question) در آمریکا که در اولی امکان رسیدگی دادگاه به موضوعات حاکمیتی نیست اما در دومی امکان رسیدگی دادگاه به مسائل سیاسی وجود دارد، بیانگر اثرگذاری سیاست در دستگاه قضایی است (Nicola, 2016: 167).

۲ در قضیه کاربرد سلاح‌های هسته‌ای در دیوان بین‌المللی دادگستری مورخ ۱۹۹۶ قضات تبعه کشورهای دارنده سلاح هسته‌ای یعنی شوبل قاضی آمریکایی، گوئیوم قاضی فرانسوی، شی قاضی چینی، ورشتین قاضی روسی و هیگینز قاضی انگلیسی به بند دوم اجرایی که متضمن عدم ممنوعیت کاربرد سلاح هسته‌ای در حقوق عرفی و قراردادی بین‌المللی بود، رأی مثبت دادند. همچنین براوو قاضی ایتالیایی و فلش‌هاور قاضی آلمانی که رأی مثبت داده‌اند، متعلق به کشوری‌اند که محل نگهداری سلاح‌های هسته‌ای آمریکا است. در کنار این قضات، بجایو قاضی الجزیره‌ای، رانچوا قاضی ماداگاسکاری، هرچگ قاضی مجارستانی نیز رأی مثبت داده‌اند.

203). در این رویکرد، دیوان با ابزار حقوقی یک هدف سیاسی مهم یعنی حفظ نظم قدرت موجود را در نظر گرفته است و یا در تحلیلی خوش‌بینانه، حقوق حاکمیت‌محور را بر حقوق بشرمحور برتری داده است.

تحلیل مشابه در قضایای دیگر نیز وجود داشته است: در قضیه تعهد به مذاکره برای توقف مسابقه تسلیحات هسته‌ای و خلع سلاح هسته‌ای (جزایر مارشال علیه انگلستان و هند و پاکستان) دیوان به استناد فقدان اختلاف حقوقی فی مابین از رسیدگی خودداری کرد به این استناد که جزایر مارشال قبل از طرح دعوا ادعای خود مبنی بر تعهد به خلع سلاح هسته‌ای طبق پیمان منع اشاعه هسته‌ای را به سمع خوانندگان نرسانده است و آنها نیز اعتراضی به این ادعا نداشته‌اند. به همین دلیل دیوان موضوع را فاقد اختلاف حقوقی دانست و این دلیل شکلی جزئی را مانعی برای ورود به ماهیت و الزام کشورها برای این اقدام اثرگذار و مهم و تاریخ‌ساز بین‌المللی یعنی خلع سلاح هسته‌ای دانست.

همچنین در نظریه مشورتی تطبیق اعلامیه یکجانبه استقلال کوزوو با حقوق بین‌الملل، دیوان با استناد به پرسش مجمع عمومی در رابطه با «مشروعیت صدور اعلامیه استقلال کوزوو» برخلاف انتظاراتها پاسخ به «مشروعیت استقلال» را به «مشروعیت صدور اعلامیه استقلال» در حقوق بین‌الملل فروکاست. این در حالی بود که اکثر ۳۵ دولتی که در این قضیه به دیوان لایحه ارائه نمودند نسبت به مشروعیت یا عدم مشروعیت

استقلال یا جدایی یکجانبه در حقوق بین‌الملل به طور مفصل استدلال کرده بودند. در همین رابطه قاضی سیما انتقاد می‌کند که دیوان با محدود کردن غیرموجه دامنه تحلیل، به پرسش مطرح شده مجمع پاسخ رضایت‌بخشی نداده است. قاضی یوسف نیز تأیید کرد که مضمون اصلی سؤال مجمع از دیوان بحث مربوط به ایجاد یک دولت جدید از طریق تجزیه یک دولت مستقر بود و محدود کردن دامنه سؤال آن را از مضمون واقعی‌اش تهی کرده است (امیدی، ۱۳۹۲: ۳۰-۲۹).

برخی معتقدند دیوان در قضیه سکوها‌های نفتی نیز با نگرش دیپلماسی قضایی رأی متوازی نسبت به ایران و امریکا صادر نمود (سیفی، ۱۳۸۲: ۷۶). در این قضایا به نظر می‌رسد گاهی صرفاً ادله نیست که دیوان را به تصمیمی رهنمون شده است بلکه این یافته مصلحت‌جویانه دیوان است که ادله را متناسب با شرایط، وزن و اعتبار می‌بخشد (همان: ۷۰).

باید توجه داشت که در دیوان بین‌المللی دادگستری هرچند قضات بی‌طرف هستند و تلاش می‌کنند راه حلی منصفانه و عادلانه بیابند، اما «قضات از اقتضائات شغلی خود مبرا نیستند و به طور مثال متصلب در پیش‌فرض‌های زمینه‌ای^۱ و متأثر از پیشداوری یا تعهدات مختلف خود هستند^۲ و اگر یک قاضی علاوه بر این، سوء نیت هم داشته باشد یا

^۱background assumptions

^۲ به طور مثال ۲۰ قاضی از قضات دیوان بین‌المللی دادگستری در زمان تصدی سمت خود در ۹۰ دعوی سرمایه‌گذاری خارجی به عنوان داور نقش‌آفرینی کرده‌اند (See Bernasconi-Osterwalder and

(Brauch, 2017

وفاداری احساسی خاصی به مفروضات ایدئولوژیک داشته باشد، تأثیرش در کار حقوقی اش غیر قابل انکار خواهد بود» (Koskenniemi: 2011: 286-287)؛ به عبارت دیگر قواعد در خلاء وجود ندارند و پیش فرض‌ها و اندیشه‌های پیشینی غیرحقوقی شخص در فهم، تفسیر و اجرای قاعده دخیل است (سیفی و رضادوست، ۱۳۹۹: ۷۸).

تأثرات قاضی را می‌توان به تأثرات بیرونی و درونی تقسیم نمود: در مورد اول شوارزبرگر معتقد است «اگر قضات انتظارات کشورهای خود را تأمین نکنند، ممکن است به عنوان خائن شناخته شوند و یا از جامعه طرد شوند» (Schwarzenberger: 1968, 246). این اشکال در موردی مانند مرکز حل اختلافات سرمایه‌گذاری خارجی (ایکسید) که بیش از ۸۰ درصد از داوران از کشورهای توسعه‌یافته بوده‌اند کاملاً احساس می‌شود.^۳ داوران ایکسید بین سال‌های ۱۹۷۲ تا ۲۰۱۴، هسته‌ای متشکل

۱ در برخی موارد قضات برخلاف منافع کشور خود رأی داده‌اند. به طور مثال در قضیه آفریقای جنوب غربی آقای فلیپ جساپ قاضی آمریکایی به همراه قاضی شوروی برخلاف قاضی انگلستانی رأی دادند.

The South West Africa Cases, 1966 I.C.J. at 323.

۲ در ایکسید اکثر داوران از اتباع کشورهای صادرکننده سرمایه بوده‌اند که شامل ۱۴۱۰ داور از اروپای غربی و ۶۰۸ داور از آمریکای شمالی بوده است. در مقابل، ۷۰ نفر از داوران از کشورهای جنوب آفریقا و ۱۱۵ داور از خاورمیانه و شمال آفریقا و ۷۶ نفر از آمریکای مرکزی بوده‌اند (Ngobeni, 2024: 8).

۳ با این حال قابل توجه است که سرمایه‌گذاران تنها در ۴۷ درصد از کل پرونده‌ها موفق بوده‌اند (Ngobeni, Ibid). علت این امر ظاهراً این است که در مواردی که دولت توسعه‌یافته، دولت میزبان سرمایه‌گذاری بوده باشد، داوران به دلیل نفوذ کشورهای توسعه‌یافته غربی بر آنها مانند قدرت انتصاب آنها از طریق نهادهای ناصب، به منافع این کشورها توجه می‌کنند (Harten, 2016: 548).

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۴۳

از ۲۵ داور بوده‌اند که «دلایان قدرت» نامیده می‌شوند.^۱ در مورد دوم نیز باید دانست حقوق جز از مسیر فهم اختصاصی مفسر، اعمال نمی‌شود. حقوق‌دانی که ذهنیت حاکمیت‌محور دارد اعمال حقوق بشر را به گونه‌ای متفاوت از دیگری که ذهنیت فردمحور دارد، می‌فهمد. همین‌طور حقوق‌دانی که به اصالت اراده معتقد است نسبت به حقوق‌دانی که به اشتراکات جامعه اعتقاد دارد برداشت متفاوتی از قواعد حقوقی خواهد داشت (سیفی و رضادوست، ۱۳۹۹: ۶۷).

مفهوم «سیاست برون حقوقی» برای مورد اول و «سیاست برون حقوقی» برای مورد دوم مطرح شده است (پیشین). البته برخی، از فواید نگرش سیاسی در فرایند قضایی و داوری طرفداری کرده‌اند و آن را روشی در تأمین اهداف اخلاقی، اجتماعی و بشردوستی فراتر از قانون بیان کرده‌اند (Higgins, 1968: 62).

دیپلماسی حقوقی: سویه دوم

دیپلماسی حقوقی نوع دوم یعنی دیپلماسی در خدمت حقوق یا ابزارگرایی دیپلماسی به دو صورت دیپلماسی تقنینی و دیپلماسی قضایی

۱ با این حال انتصابات متقابل از موجبات جرح داور تلقی نشده است. به طور مثال در قضیه Raiffeisen علیه کرواسی دیوان داوری معتقد بود خواننده نتوانسته شواهدی مبنی بر وابستگی مالی یا سوگیری ناخودآگاه داوران را نشان دهد.

● Raiffeisen Bank International AG and Raiffeisenbank Austria ddv Republic of Croatia (I), ICSID Case No. ARB/17/34

به همین دلیل، طرح ادعای عدم استقلال، صرفاً به دلیل تعدد انتصابات، حدس و گمان تلقی می‌شود (ن. ک. جاور و طهماسبی، ۱۴۰۳).

قابل بررسی است.

دیپلماسی تقنینی

گاهی تلاش سیاسی برای ایجاد یک قاعده حقوقی صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر با ابزار دیپلماسی برای ایجاد مجموعه قواعدی با هدف حل اختلافات بین‌المللی یا ایجاد ترتیبات منطقه‌ای یا پر کردن یک خلاء حقوقی اقدام می‌شود. تلاش دیپلماتیک سوئیس در انعقاد کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو در موضوع حقوق بشردوستانه و تلاش دیپلماتیک کشورهای حامی محیط زیست در انعقاد معاهدات زیست محیطی مختلف از این جمله است.^۱ این دیپلماسی با روش‌های مختلفی انجام می‌شود که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود.

توافق در چارچوب کلی

گاه اختلاف بر سر جزئیات موجب به هم خورد توافق در کلیات می‌شود در حالی که در این شرایط می‌توان با استفاده از شیوه توافق در چارچوب کلی، اجزئیات را به آینده واگذار نمود. به طور مثال در معاهده دریای سرزمینی مورخ ۱۹۵۸ از یکسو راجع به نفس حاکمیت دولت ساحلی از

۱ هرچند دولت‌های در حال توسعه و توسعه‌یافته تلاش‌های زیادی در انعقاد بیش از ۲۴۰ معاهده زیست‌محیطی داشته‌اند با این حال نباید فراموش کرد که در جریان مذاکرات برای این اهداف عالی نیز دیپلماسی مبتنی بر بده و بستان انجام می‌شود. به طور مثال کشورهای توسعه‌یافته مقاومت زیادی در پذیرش تعهدات اعلامیه ریو راجع به کمک‌های مالی و فناوری برای توسعه زیست محیطی کشورهای در حال توسعه داشته‌اند (see Kakakhel, 2004: 13).

۲General framework

یکسو و حاکمیت مشترک بعد از آن توافق وجود داشت اما از سوی دیگر راجع به قلمروی آن توافقی حاصل نشد که مثلاً ۳ مایل دریایی یا ۲۰۰ مایل دریایی از خط مبدأ متعلق به دولت ساحلی باشد. به همین دلیل اصل دو منطقه دریایی مورد توافق قرار گرفت و تعیین عرض این منطقه دریایی به کنفرانس بعدی واگذار شد.

در کنفرانس بعدی حقوق دریاها در سال ۱۹۸۲ راجع به عرض دریای سرزمینی برابر با ۱۲ مایل دریایی توافق صورت گرفت. همین تکنیک بعداً در تعیین خط مبدأ دریای خزر در موافقتنامه آکتائو نیز دنبال شد که علی‌رغم پذیرش مناطق دریایی در دریای خزر و انعقاد معاهده مذکور، تعیین خط مبدأ به آینده واگذار گردید. در معاهده فضای ماورای جو مورخ ۱۹۶۷ نیز همین شیوه اعمال شد، زمانی که در توافقی برای مرز قلمروی هوایی از قلمروی فضای ماورای جو حاصل نشد بدون تعریف قلمروی فضای ماورای جو، احکامی برای این قلمرو تعیین گردید. مثال مهم دیگر تعلیق اجرای جرم تجاوز در اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری بود که ضمن جرم‌انگاری تجاوز در زمان انعقاد اساسنامه، تعریف آن به تحولات بعدی واگذار گردید.

راه‌حل میانه

گاهی در کنفرانس‌های بین‌المللی راجع به برخی موضوعات اختلاف میان دولت‌ها که اصولاً مبتنی بر منافع سیاسی آنهاست شدید می‌شود. در همان زمانی که به نظر می‌رسد اختلافات مانع از شکل‌گیری یک

وفاق گردد گاهی یک پیشنهاد سازنده که موجب جمع میان منافع شده و یا حد وسطی از منافع مختلف را در بر دارد، موجب پیشبرد مذاکرات و انعقاد موافقتنامه شده است. به طور مثال در کنفرانس حقوق دریاها با قبول نظریه حاکمیت دولت (نظریه متعلق به هیچ کس)^۱ در مناطق آب‌های داخلی و دریای سرزمینی و نظریه اشتراکی بودن حاکمیت دولت‌ها (نظریه متعلق به همه)^۲ در دریای انحصاری اقتصادی و دریای آزاد میان این دو نظریه متضاد جمع شد. همچنین در همین کنفرانس راجع به نظام عبور از تنگه‌های بین‌المللی پیشنهاد انگلستان با عنوان عبور ترانزیت که راهی میان دو پیشنهاد عبور آزاد و عبور بی‌ضرر بود پذیرفته شد (Martín, 2010: 38-21) به این صورت نظر کشورهای موافق و مخالف جلب گردید.

در زمان تدوین کنوانسیون حقوق معاهدات مورخ ۱۹۶۹ نیز در دوراهی گسترش طرف‌های معاهدات چندجانبه و یکنواخت‌سازی حقوق، با پذیرش نظام حق شرط راه حل میانه را پذیرفت (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۵: ۹۰).

کاربرد عبارت مبهم

گاهی برای تسری مفهوم به مصادیق مختلف و یا واگذار کردن تعیین مصادیق به فرصت‌های بعدی، از عبارات مبهم در معاهده استفاده

^۱Terra nullius or res nullius or no-man land

^۲Res communis u

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۴۷

می‌شود. به طور مثال راجع به اختلاف نظر دولت‌ها در حق عبور کشتی‌های نظامی از دریای سرزمینی از سیاست «عبارت مبهم» استفاده گردید تا امکان تفسیر یکطرفه برای دولت‌ها باقی بماند و به همین دلیل در ماده ۱۷ معاهده از عبارت «کشتی‌ها» استفاده گردید. این شیوه فرصت را برای تفسیر یکجانبه دولت‌ها فراهم آورد (Najandimanesh, 2021: 132). برای نمونه در مصوبه الحاق به تصویب کنوانسیون حقوق دریاهای توسط امریکا، مجلس سنای امریکا بیان می‌دارد که از نظر این کشور عبور شامل همه کشتی‌های نظامی می‌شود (Borgerson, 2009: 53).

نقش بازیگران خصوصی

نقش سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی در این رابطه بسیار برجسته است. بیش از دو هزار سازمان غیردولتی در سازمان ملل متحد به ثبت رسیده‌اند و این سازمان‌ها معمولاً در موضوعات محیط زیست و حقوق بشر مشارکت دارند. به طور مثال این سازمان‌ها در انعقاد پروتکل منع استفاده از مین‌های زمینی ضد پرسنل نیز نقش واضحی داشتند (سیمبر و قربانی، ۱۳۸۸: ۵۵). بازیگران غیردولتی در انعقاد موافقت‌نامه‌های اقتصادی نقشی محوری دارند، بلکه دیپلمات‌ها در این مذاکرات بیشتر نقش هماهنگ‌کننده دارند (Atimomo, 1981: 20). یکی از نمونه‌های جالب توجه از این دیپلماسی اقدام سازمان ملل متحد در برنامه پیمان جهانی برای تشویق شرکت‌ها برای پذیرش داوطلبانه استانداردهای حقوق کار و محیط زیستی بود که برای نظارت بر آن لیستی از سازمان‌های

غیردولتی را تهیه نمود (Hurt, 2011: 586). از دیگر نمونه‌های این شیوه فعالیت حزب ملی زنان امریکا^۱ در انعقاد معاهده تابعیت است.

۶-۱-۵- مشوق‌های جانبی

عضویت در برخی از ترتیبات منطقه‌ای جذابیتی برای برخی کشورها ندارد. گاهی مزایایی برای تشویق به عضویت مطرح می‌شود. به طور مثال عضویت برخی کشورها در سازمان همکاری اسلامی مانند گابن و سورینام که جمعیت مسلمان کمی دارند و یا ترکیه که به این سازمان بدبین بود با انگیزه مزیت‌های متقابل اقتصادی مانند دسترسی به بانک توسعه اسلامی به این سازمان پیوستند (Kayaoglu, 2015: 54-56). همچنین عضویت تعداد زیادی از کشور در توافقنامه پاریس با هدف مبارزه با تغییرات آب و هوایی در شرایطی انجام شد که تشویق اعطای تسهیلات مالی و فناوری به کشورهای در حال توسعه مطرح گردید (بطحایی، ۱۴۰۳: ۱۳۹).

سایر روش‌ها

انعقاد معاهدات^۲ مبتنی بر مذاکره است و مذاکره^۳ می‌تواند مبتنی بر پیش‌مذاکره^۴ باشد. در بسیاری موارد برای معاهده‌سازی نیاز به مذاکرات

^۱US-based National Woman's Party (NWP)

^۲Treaty-making

^۳Negotiation

^۴Pre-Negotiation

مقدماتی غیرحقوقی و غیرسیاسی است. به طور مثال انعقاد پروتکل مونترال پیروی کارگاه علمی در سال ۱۹۸۶ و کنوانسیون تغییرات آب و هوایی پیروی نشست‌های علمی و سیاسی دو ساله در کانادا در سال ۱۹۹۰ صورت گرفته است (Lang, 2014: 111-112). همچنین تعیین ضرب‌الاجل یا مهلت در فرایند انعقاد معاهده می‌تواند به سرعت فرایند و افزایش احتمال موفقیت کمک کند. این مهلت‌ها می‌توانند در مرحله مذاکره برای دستیابی به هدف معین^۱ و یا در مرحله لازم‌الاجرا شدن معاهده و یا در مهلت‌های دیگر در متن معاهده باشد (Galbraith, 2015: 6). روش‌های دیگر دیپلماتیک برای پیشبرد اهداف حقوقی به اقتضای معاهدات مختلف از حیث دو یا چندجانبه بودن یا موضوع معاهده قابل شناسایی و استفاده است.

دیپلماسی قضایی

دیپلماسی قضایی حقوق‌محور را می‌توان به دیپلماسی قضایی دولت‌محور و دیپلماسی قضایی دادگاه‌محور تقسیم نمود.

۱-۲-۶- دیپلماسی قضایی دولت‌محور

دیپلماسی برخی دولت‌ها در تلاش برای کسب کرسی در مراجع قضایی و شبه‌قضایی بین‌المللی موفق‌تر بوده است. به طور مثال دیوان بین‌المللی دادگستری ۱۵ قاضی دارد که هر ۳ سال ۵ قاضی آن تغییر می‌یابد. تا

زمان نگارش این مقاله ۱۱۲ قاضی در دیوان بوده‌اند در حالی که هیچگاه از اتباع بسیار زیادی از کشورها در دیوان وجود نداشته است. علاوه بر این در حالی که اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری پیش‌بینی کرده است که قضات دیوان لازم است از تمام نظام‌های حقوقی دنیا انتخاب شوند، اکثریت قریب به اتفاق قضاتی که از آسیا و آفریقا انتخاب شده‌اند تحصیل‌کردگان نظام‌های حقوقی غربی بوده‌اند: ظفرالله خان، ال اریان، ناگندرا، اونیماس، پاتاک، بنگال رائو، ولینگتون کو، اودا، شهاب‌الدین، ژنگیو، ویرامانتری و الیا س^۱ تحصیل‌کردگان کامن‌لا و مابقی تحصیل‌کردگان حقوق رومی ژرمنی بوده‌اند (Lachs, 1992: 55). در مقابل ممکن است در یک دعوی حقوقی نمایندگانی از کشورهای متخاصم آن دولت در هیأت قضات حضور داشته باشند (Lachs, 1992: 66). بنابراین برنامه‌ریزی برای حضور قضات و نمایندگانی از دولت‌های به ظاهر ضعیف‌تر و یا تحصیل‌کردگانی در سایر خانواده‌های حقوقی مانند اسلام و مسیحیت، برای تحقق عدالت قضایی و توازن حقوقی در رسیدگی‌های قضایی و شبه‌قضایی تأثیر بسزایی دارد.

دیپلماسی دولت‌ها (دیپلماسی سنتی) برای رسیدگی قضایی به اختلافات در مراجع قضایی ملی خارجی و مراجع قضایی بین‌المللی شکلی از این دیپلماسی است. در مجموع سیاست دولت‌های با ثبات

Zafrullah Khan, A. El-Erian, Nagendra Singh, C.D. Onyeama, R.S. Pathak, Sir Benegal Rau, V.K. Wellington Koo, S. Oda, M. Shahabuddeen, Ni Zhengyu, C.G. Weeramantry and T.O. Elias

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۵۱

سیاسی (مانند سوئیس) و دولت‌های با رویکرد انگلوساکسون (کشورهای کامن‌لا) و قاره‌ای (کشورهای رومی‌ژرمنی) و دولت‌های ضعیف‌تر مبتنی بر توسل به نهادهای قضایی بین‌المللی است و در مقابل سیاست دولت‌های قدرتمند، دولت‌های با شرایط حساس سیاسی، دولت‌های ضداستعمار سنتی (مانند کشورهای افریقایی) و ضداستعمار نوین (مانند ایران بعد از انقلاب) و ضدجهانی شدن (مانند چین) بر احتراز از سازکارهای قضایی بین‌المللی قرار گرفته است. همچنین تجربه نشان داده است در موضوعات با درجه اهمیت ناچیز یا با درجه اهمیت زیاد دولت‌ها تمایلی به نهادهای قضایی بین‌المللی ندارد و عمدتاً در موضوعات با درجه متوسط به این نهادها رغبت می‌شود (ن. ک. سیفی و رضادوست، ۱۴۰۱).

این دیپلماسی گاهی توسط بازیگران غیردولتی (دیپلماسی نوین) دنبال می‌شود. به طور مثال در خصوص برخی تحریم‌های ظالمانه یا با آثار ظالمانه استفاده از این شیوه برای تعقیب دعاوی در نهادهای قضایی بین‌المللی وجود دارد...^۱ برخی سازمان‌های عمومی بین‌المللی مانند پلیس بین‌الملل، اتحادیه بین‌المجالس، کمیسیون بین‌المللی قضات، کانون

۱ دستگاه دیپلماسی ایران معتقد است یکی از راههای مبارزه با تحریم‌هایی که علیه ایران وضع شده دیپلماسی حقوقی می‌باشد (مصاحبه وزیر خارجه ایران با شبکه سوم سیما، ۱۳۹۲/۵/۳۱) به طور مثال تحریم‌های علیه ایران که منجر به مشکلاتی برای بیماران خصوصاً بیماران پروانه‌ای در ایران شد، می‌تواند با ارتباطات بین‌المللی با برخی سازمان‌های مردم‌نهاد بین‌المللی امکان تعقیب در سازکارهای داخلی اروپا مانند دیوان اروپایی حقوق بشر را داشته باشد.

وکلای بین‌المللی، فدراسیون بین‌المللی حسابداران و غیره در این نوع از دیپلماسی می‌توانند نقش آفرینی داشته باشند.

تلاش‌های دیپلماتیک برای حل اختلافات بین‌المللی از طریق میانجیگری و سازش نیز در این روش امکانپذیر است. میانجیگری و سازش یک شیوه حل اختلاف است که نیازمند دو مهارت حقوق و سیاست است. در دوران اخیر در حل اختلاف میان دولت و سرمایه‌گذار خارجی به جایگاه میانجیگری توجه بیشتری شده است. میانجی علاوه بر شناخت نیازها و منافع طرفین، مواضع و تضادهای آنها، راه‌حل‌های احتمالی را نیز در نظر می‌گیرد (جوادپور و غمامی، ۱۴۰۱: ۸۰).

۲-۲-۶- دیپلماسی قضایی دادگاه‌محور

فعالیت سیاسی مراجع قضایی در عرصه بین‌المللی یکی دیگر از شیوه‌های دیپلماسی قضایی است. از این شیوه به جهانی شدن قضایی یاد شده است (See Langer, 2011: 49-1). دیپلماسی وظیفه اصلی محاکم قضایی نیست اما مراجع قضایی در دعاوی با ویژگی‌های بین‌المللی با دیپلماسی سر و کار داشته‌اند. استناد محاکم قضایی ملی به حقوق سایر کشورها در ماهیت رأی، جلسات حقوق تطبیقی (تطبیق‌گرایی) قبل از صدور رأی و استفاده محاکم قضایی از قضاات کشورهای دیگر در برخی پرونده‌های

judicial globalization

Comparativism

به طور مثال ارتباط انفرادی قضاات کانادا با محاکم خارجی بر خوش‌نامی جهانی کانادا (Canada's global reputation) در امور قضایی مؤثر بوده است (Nicola, 2021: 161).

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۵۳

خاص با هدف ترویج حاکمیت قانون در کشورهای دیگر وجود داشته است (Law, 2015: 1005-1009). اهمیت این همکاری قضایی بین‌المللی در موضوعات پیچیده تر فراسرزمینی مانند ورشکستگی فراملی دوچندان می‌شود (Lee and Ip, 2020).

نمونه‌های دیگری از دیپلماسی قضایی توسط محاکم قضایی ملی مشاهده شده است: دادگاه قانون اساسی دولت آلمان از سال ۱۹۹۲ نسبت به انتشار ترجمه رسمی آرای خود به زبان انگلیسی می‌کند (Bolewski, 2007: 135) و ایمیل برخی آراء برجسته دیوان عالی رژیم صهیونیستی به پژوهشگران حقوقی نیز در همین رابطه انجام می‌شود (Law, 2015: 1004). برخی با این شیوه از دیپلماسی قضایی مخالفند با این استدلال که امکان فهم درست از احکام قضایی خارجی برای محاکم ملی وجود ندارد و بیش از آنکه جهانی‌سازی قضایی عادلانه‌ای وجود داشته باشد، بیشتر آرای محاکم کشورهای پیشرفته در آرای محاکم کشورهای ضعیف‌تر مورد استفاده می‌گیرد (Rado, 2015: 9). انتقاد دیگر این است که برخی از فعالیت‌های دیپلماتیک و اجرایی قضات نمی‌تواند موجب مخدوش شدن اصل بی‌طرفی قاضی شود (Davies, 2019: 5). با این حال به نظر می‌رسد امکان مدیریت میان دو ضرورت دیپلماسی قضایی و حفظ اصل بی‌طرفی دادگاه وجود داشته باشد (Davies, 2019: 18). دیپلماسی قضایی در این معنا توسط مراجع قضایی بین‌المللی نیز

وجود داشته است. برخی مراجع قضایی بین‌المللی با روش‌هایی چون کارگاه‌های آموزشی، سمینارهای بین‌المللی و ملاقات‌های سیاسی تلاش می‌کنند تا نسبت به کسب مشروعیت برای مرجع قضایی متبوع خود اقدام نمایند. تلاش دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق برای حضور دانشجویان، فعالان سیاسی، دولتمردان، نظامیان، خبرنگاران، انتشار مکتوبات دیوان، برگزاری کنفرانس‌ها، ایجاد بخش «صدای قربانیان»^۱ در سایت اینترنتی دیوان، آموزش قضات، دادستان و روزنامه‌نگاران و ارتباط با سازمان‌های غیردولتی مانند سازمان ابتکار جوان بلگراد^۲ از جمله دیپلماسی قضایی در این شیوه است.^۳ اقدامات مشابه از سوی دیوان بین‌المللی کیفری، دادگاه ویژه سیرالئون، دادگاه بین‌المللی کیفری برای رواندا، دادگاه اروپایی حقوق بشر، دیوان دادگستری اتحادیه اروپا، دیوان افریقایی حقوق بشر و مردم و دیوان دادگستری کارائیب صورت گرفته است (Squatrito, 2020: 4).

نتیجه‌گیری

در جامعه بین‌المللی کنش‌ها و کنشگران تأثیر متقابل بر یکدیگر دارند و

^۱Voice of the Victims'

^۲Youth Initiative in Belgrade

^۳ سازمان‌های غیردولتی در اجرای تصمیمات محاکم قضایی هم نقش مهمی دارند. به طور مثال سازمان‌های غیردولتی در اجرای تصمیمات دیوان اروپایی حقوق بشر نقش مهمی دارند و به افزایش آگاهی عمومی درباره احکام خاص می‌پردازند. این سازمانها با اطلاع‌رسانی به عموم و ذیفعان در مورد احکام صادره در دیوان، می‌توانند فشار بر دولت‌ها را برای رعایت تصمیمات دیوان افزایش دهند (لسانی، ۱۴۰۳: ۱۹۰).

این دیالکتیک عین و ذهن مبناى هم‌کنشى حقوق و سياست است. به عبارت ديگر کنشگران بين‌المللى مانند دولت‌ها و سازمان‌هاى بين‌المللى با کنش خود نسبت به توليد قاعده حقوقى و تفسير آن اقدام مى‌کنند و زمانى که قاعده شکل گرفت همين قاعده موجب محدود شدن کنشگر مى‌شود. اين محدوديت قانونى با تفاسير کنشگر مى‌تواند موسع يا مضيق شود و يا با رفتارى جديد مورد اصلاح و تغيير قرار گيرد. اين تأثير متقابل حقوق و سياست موجب مى‌شود تا امکان استفاده ابزارى سياست از حقوق و بالعکس فراهم گردد. در عرصه بين‌المللى رابطه ديپلماسى و حقوق يک چرخه دائمى است.

سياست و حقوق اهداف واحدی را دنبال نمی‌کنند و در حالی که اولی به دنبال منافع و نظم و صلح و امنیت ملی و بین‌المللی است، دومی به دنبال عدالت و حقوق بشر و حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات است. استفاده ابزاری سیاست و حقوق از یکدیگر، دو سویه از مفهوم «دیپلماسی حقوقی» را شکل می‌دهند. البته قبل از ایجاد یک قاعده حقوقی همیشه کنش‌های سیاسی مانند مذاکرات سیاسی انجام می‌شود اما ایجاد آن قاعده گاهی با نیت دستیابی به اهداف سیاسی و گاهی با نیت دستیابی به اهداف عالی‌ه حقوقی است. در صورت اخیر می‌توان گفت که دیپلماسی برای اهداف حقوقی مورد استفاده قرار گرفته است. البته در صورتی که سیاست خارجی یک کشور با ارزش‌های حقوقی منطبق باشد، هر کدام در خدمت دیگری باشد در نتیجه نهایی تغییری

حاصل نخواهد شد؛ چرا که در این حالت تحقق عدالت از اهداف سیاست خارجی است. در این صورت می‌توان گفت دیپلماسی حقوقی در هر حال پسندیده است برخلاف صورتی که ابزار حقوقی در یک دولت برای دستیابی به اهداف سیاسی یکجانبه به کار گرفته شود در حالی که مغایر با عدالت و لوازم آن باشد.

زمانی که حقوق در خدمت دیپلماسی باشد دولت‌ها از ابزارهای حقوقی در سطح تقنینی و قضایی برای پیشبرد منافع خود استفاده می‌کنند. در سطح تقنینی دولت‌ها تمام تلاش خود را برای سنگین‌تر کردن وزن منافع خود در معاهدات بین‌المللی و قطعنامه‌های بین‌المللی به کار می‌گیرند. شیوه‌های دیپلماتیک برای این اقدام شامل انتخاب موضوع و مخاطب مذاکره، کمیت و کیفیت هیأت دیپلماتیک، قدرت چانه‌زنی، برجسته‌سازی رسانه‌ای و شانتاژ، تفسیر سیاسی یکجانبه، جلب همکاری کشورهای همسوس، دیپلماسی اجبارآمیز، استفاده از بخش خصوصی ذی‌نفع، وضع قوانینی با آثار بین‌المللی و کاربست تعبیر جایگزین است. از این شیوه‌ها به دیپلماسی تقنینی سیاست‌محور می‌توان یاد نمود. در سطح قضایی نیز دولت‌ها تلاش می‌کنند تا سیاست‌های خود را هر چه بیشتر در عرصه بین‌المللی پیش برند. مهم‌ترین شیوه در این حالت توسل به طرح دعاوی حقوقی با انگیزه سیاسی (جنگ حقوقی) است. البته بعد از طرح دعاوی حقوقی احتمال سیاست‌زدگی در جریان رسیدگی دادگاه (سیاست قضایی) و جانبداری قضات نیز وجود دارد که

می‌تواند در جهت تأمین منافع ملی یا خصوصی صورت پذیرد. این موارد نیز تحت عنوان دیپلماسی قضایی سیاست‌محور مورد بررسی قرار گرفت. ممکن است به منظور تحقق اهداف عالی حقوقی مانند عدالت، کرامت بشر، حل اختلافات حقوقی، پر کردن خلاء حقوقی و افزایش همکاری بین‌المللی از ابزار دیپلماسی کمک گرفته شود. به این منظور دولت‌ها می‌توانند با توسل به شیوه‌هایی چون توافق در چارچوب کلی، پذیرش راه حل میانه، کاربرد عبارات مبهم، استفاده از ظرفیت بازیگران غیردولتی و مشوق‌های جانبی، نقش خود را در ایجاد توافقات بین‌المللی ایفا نمایند. از این شیوه‌ها می‌توان به دیپلماسی تقنینی حقوق‌محور یاد کرد. همین اهداف از طریق دستگاه قضایی نیز می‌تواند محقق گردد. آنگاه که برای توازن علانه در توزیع قضات بین‌المللی، استفاده از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد بین‌المللی برای طرح دعاوی در مراجع قضایی خارجی در حمایت از حقوق بشر، ترویج میانجیگری برای حل اختلافات بین‌المللی، مشروعیت‌سازی قضایی از طریق ترویج حقوق تطبیقی و ترجمه آراء و کنش‌های اجتماعی محاکم قضایی اقدام می‌شود. از این شیوه‌ها نیز تحت عنوان دیپلماسی قضایی حقوق‌محور یاد گردید.

دیپلماسی حقوقی عملاً مورد استفاده دولت‌هاست اما شناخت نسبت دقیق میان حقوق و سیاست و توسعه شیوه‌های آن می‌تواند در جهت تحقق اهداف سیاسی یا حقوقی اثربخشی بیشتری داشته باشد. استفاده

دیپلماتیک از ابزارهای حقوقی و استفاده حقوقی از ابزارهای دیپلماتیک باید شناخته شوند تا در اولی دولت هدف، مورد ظلم قرار نگیرد و در دومی به مهارت استفاده از این روش‌ها برای توسعه منافع خود اقدام نماید. دیپلماسی حقوقی نوع دوم (دیپلماسی در خدمت حقوق) می‌تواند زمینه ارتباط و همکاری با بازیگران بین‌المللی بیشتری را فراهم سازد، می‌تواند زمینه ارتقای دانش حقوقی و تقریب نظام‌های حقوقی به یکدیگر و یکسان‌سازی حقوقی را ایجاد نماید و می‌تواند به ترویج و تحکیم سازوکارهای حل و فصل اختلافات بین‌المللی کمک شایانی نماید.

هرچند تشخیص مرز میان اهداف سیاسی مانند منافع ملی و اهداف حقوقی مانند تأمین عدالت بین‌المللی خصوصاً در جایی که از نقطه نظر دولت تحلیل می‌شود کار آسانی نیست، اما این دو مسیر گاهی به طور مشخص از یکدیگر جدا می‌شود. لذا این کار «دیپلمات حقوقی» است که برای پیشبرد ارزش‌های مورد نظر منوب عنه از جمله کشور متبوع خود تلاش لازم را داشته باشد.

دیپلماسی حقوقی به عنوان یک پدیده نوین دیپلماسی مضاف و به عنوان یک ظرفیت ارزشمند در عرصه بین‌المللی ظاهر شده است و در آینده بیشتر مورد استفاده قرار خواهد گرفت. استفاده دوسویه از دیپلماسی حقوقی از سوی دولت‌هایی چون جمهوری اسلامی ایران که چارچوب کلی سیاست‌های خارجی آن با اصول عدالت مانند نفی

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۵۹

سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری و حمایت از مستضعفین هماهنگی دارد قابل دفاع خواهد بود. بنابراین لازم است تا کشورمان نسبت به تربیت دیپلمات‌های حقوقی اقدام کند تا در دفاع از منافع ملی با روش‌های حقوقی و دفاع از عدالت با روش‌های سیاسی اقدام نمایند.

منابع

فارسی

آلادپوش، علی و توتونچیان، علیرضا، *دیپلمات و دیپلماسی*، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۲.

اسدی، ناصر، *دیپلماسی اجبار: بررسی سیاست خارجی ایالات متحده امریکا در قبال عراق (۱۹۹۰ تا ۲۰۰۳)* فصلنامه روابط خارجی، سال اول، شماره سوم، ۱۳۸۸.

امیدی، علی، *تحلیل حقوقی ابعاد و پیامدهای رأی مشورتی دیوان دادگستری در خصوص اعلامیه استقلال کوزوو، پژوهش حقوق عمومی*، سال ۱۵، شماره ۴۱، ۱۳۹۲.

امینیان، بهادر و صانعیان، علی، *دیپلماسی اجبار آمیز و حقوق بین‌الملل: با تأکید بر نقش شورای امنیت*، فصلنامه سیاست خارجی، سال ۳۱، شماره ۲، ۱۳۹۶.

بابایی مهر، علی، *دیپلماسی حقوقی و حل مسئله هسته‌ای ایران، پژوهش‌های روابط بین‌الملل*، ۱۳۹۵، ۶ (۱).

باقری دولت آبادی، علی، الزامات و چالش‌های ایران برای بهره‌مندی از دیپلماسی سلامت کارآمد، *فصلنامه مطالعات بین‌المللی*، ۱۴۰۲، ۲۰ (۱).

تسخیری، محمد صالح، موسی زاده، رضا و عزیزاده، مسعود، خاص‌گرایی در حقوق بین‌الملل و سیاست بایسته جمهوری اسلامی ایران درباره آن، *پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، ۱۳۹۷، ۷ (۲).

جاور، حسین و طهماسبی یزدآبادی، سید محمدرضا، رهیافت‌های مطالعه تطبیقی در حل چالش‌های فراروی دولت میزبان در حل اختلاف دولت- سرمایه‌گذار، *همایش بین‌المللی داوری بین‌المللی با تأکید بر آموزه‌های دیوان داوری دعای ایران و آمریکا*، دانشگاه قم، ۱۴۰۳.

جوادپور، نغمه و غمامی، مجید، اتخاذ روش میانجیگری در حل و فصل دعاوی سرمایه‌گذاری نفت و گاز، *حقوق فناوری‌های نوین*، دوره ۳، شماره ۵، بهار و تابستان ۱۴۰۱.

خسروی افسانه، رزمجو علی اکبر، عنایتی شبکلابی علی (۱۳۹۴)، *دیپلماسی عمومی جدید؛ بسترساز قدرت دیپلماسی رسانه‌ای جدید، تحقیقات سیاسی بین‌المللی*، ۷ (۲۲).

دانشور، فائزه، بازخوانی رابطه حقوق و ایدئولوژی در پرتو مطالعات میان‌رشته‌ای، *مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، سال هشتم، شماره ۴، ۱۳۹۵.

دهشیری، محمدرضا و نشاسته‌سازان، محمدحسین، *دیپلماسی حقوق بشری و تأثیر آن بر سیاست خارجی: مطالعه موردی هند، مطالعات شبه قاره*، ۱۳۹۹، ۱۲ (۳ و ۴).

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۶۱

دهشیری، محمدرضا، پارادایم‌های دیپلماسی در عصر جهانی شدن: بررسی موردی دیپلماسی شهری، *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، دوره ۴، شماره ۱۳۹۴، ۱۳.

دلاورپور اقدم، مصطفی و دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال، دیپلماسی تقنینی کنگره آمریکا در قبال جمهوری اسلامی ایران (بررسی موردی تحریم‌ها)، *مجلس و راهبرد*، سال ۲۵، شماره ۹۶، ۱۳۹۷.

ذاکریان، مهدی و مرادی، مریم و دهشیری، محمدرضا و کاظمی زند، علی اصغر (۱۴۰۰)، *مطالعات بین‌المللی*، مقایسه تطبیقی راهبرد دیپلماسی عمومی چین و ترکیه در آفریقا، ۱۷ (۴).

رحیم‌پور ازغدی، حسن (۱۴۰۲)، سخنرانی با موضوع آمریکا مزاحم اصلی حقوق بین‌الملل (دیپلماسی، ایدئولوژی، منافع ملی) <https://rahimpour.ir> دسترسی در تابستان ۱۴۰۲.

روحانی، حسن (۱۳۹۰)، *امنیت ملی و دیپلماسی*، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران، ۱۳۹۰.

سادات میدانی، سیدحسین و محمدی (۱۴۰۲)، محمدرضا، جنگ حقوقی ایالات متحد آمریکا علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل، *مطالعات حقوق عمومی*، ۱۴۰۲.

سجادپور، سید محمد کاظم و وحیدی، موسی الرضا (۱۳۹۰)، دیپلماسی عمومی نوین: چارچوب‌های مفهومی و عملیاتی، سیاست، سال ۴۱، شماره ۴ سعیدی، روح‌الامین (۱۳۹۶)، چرایی ظهور دیپلماسی نوین در بستر متحول نظام جهانی، *مطالعات روابط بین‌الملل*، سال دهم، شماره ۳۷

۶۲ فصلنامه تعاملات دیپلماتیک

سیمبر، رضا رضاپور، دانیال و دانش، خسرو (۱۳۹۵)، مخاطبان، اهداف و تقویت دیپلماسی عمومی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۵، شماره ۴

سیمبر، رضا (۱۳۸۵)، کارویژه های دیپلماسی مدرن در روابط بین‌الملل: تأثیرگذاری‌ها و تأثیرپذیری‌های متقابل»، سیاست خارجی، سال ۲۰، شماره ۱
سیمبر، رضا و قربانی، ارسلان (۱۳۸۸)، دیپلماسی نوین در روابط خارجی؛ رویکردها و ابزارهای متغیر، روابط خارجی، سال ۴، شماره ۴
سیفی، سید جمال (۱۳۸۲)، رأی دیوان دادگستری بین‌المللی در قضیه سکوه‌های نفتی: دیپلماسی قضائی در دادرسی بین‌المللی، پژوهش‌های حقوقی، دوره دوم، شماره ۴.

سیفی، سید جمال و رضادوست، وحید، سیاست حقوقی خارجی دولت‌ها و ارتباط با سیاست حقوقی دیوان بین‌المللی دادگستری، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۵۲، شماره ۳، ۱۴۰۱.

سیفی، سید جمال و رضادوست، وحید، مفهوم سیاست حقوقی در رویه قضایی بین‌المللی، مجله تحقیقات حقوقی، دوره ۲۳، شماره ۹۱، ۱۳۹۹.

شفیعی، نوذر و نژاد زندیه، رؤیا (۱۳۹۲)، هویت در سازه‌انگاری و دیپلماسی عمومی؛ مطالعه موردی چین، مطالعات راهبردی، ۱۳۹۲، ۱۶ (۱).

شیرخانی، محمدعلی و حق‌گو، جواد (۱۳۹۴)، واکاوی فضاسازی رسانه‌ای امریکا در پرونده هسته‌ای ایران، راهبرد، ۱۳۹۴، ۲۴ (۲).

صدر، جواد (۱۳۸۹)، حقوق دیپلماتیک و کنسولی، انتشارات دانشگاه تهران
ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۹)، حقوق معاهدات بین‌المللی، نشر گنج

دانش

دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها ۶۳

طاهر نیا، علی باقر (۱۴۰۲)، دیپلماسی علمی، *بایدها و نبایدها*، سخنرانی در دانشگاه قم، ۱۴۰۲/۴/۷

طاهر خانی، ستاره (۱۳۹۰)، درآمدی بر نظریه بازی، *سیاست خارجی*، سال ۲۵، شماره ۱

ظاهری، علیرضا (۱۳۹۵)، حقوق و دیپلماسی در قانون صلاحیت دادگستری ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی و قوانین مرتبط ایالات متحده آمریکا، *مجله حقوقی بین‌المللی*، ۳۳ (۱ و ۲).

غلام‌نژاد، پژمان (۱۳۹۹)، بررسی انواع روش‌های بازی در نظریه بازی‌ها، *بازی جنگ*، سال سوم، شماره ۷

فضائلی، مصطفی و کوثری، وحید (۱۴۰۰)، نظریه جنگ حقوقی و آینده حقوق بین‌الملل: حقوق ابزار صلح یا جنگ؟، *تحقیقات حقوقی*، ۲۴ (۹۳).

فلسفی، هدایت الله (۱۳۹۶)، سیر عقل در منظومه حقوق بین‌الملل، *نشر نو فلسفی*، هدایت الله (۱۳۷۱)، روش‌های شناخت منطقی حقوق بین‌الملل تفسیر و اجرای مقررات حقوق بین‌الملل، *تحقیقات حقوقی*، سال اول، ۱۳۶۱، قربانی، مژگان (۱۴۰۱)، جایگاه دیپلماسی سایبری در ارتقای نقش بین‌المللی چین، *مطالعات بین‌المللی*، ۱۹ (۱).

کندی، دانکن و دیگران (۱۴۰۰)، ترجمه حبیب‌الله فاضلی، *قانون سیاست است*، انتشارات نگارستان اندیشه،

لسانی، حسام‌الدین (۱۴۰۳)، *ساختار و عملکرد دیوان اروپایی حقوق بشر بر اساس رویه قضایی*، انتشارات دانشگاه حضرت معصومه (س)

محبی، محسن و ابراهیمی لویه، سهیلا (۱۳۹۶)، *مکتب نیهون در حقوق بین‌الملل: بازخوانی رابطه قدرت و حقوق بین‌الملل*، راهبرد، ۲۶ (۱).

محسنی، سمیرا و قوام، عبدالعلی (۱۳۹۴)، پیوند میان روابط بین‌الملل و حقوق بین‌الملل در پرتو سازه‌انگاری؛ یک نگاه بین‌رشته‌ای، رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۶ (۴).

محمدیان، علی و رضایی، علیرضا (۱۳۹۵)، تحول مفهوم دیپلماسی در روابط بین‌الملل، پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، ۵ (۱).
مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۳)، سازه‌انگاری به عنوان نظریه روابط بین‌الملل، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۶۵

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (۱۳۹۰)، سند بررسی مفهومی دیپلماسی علم و فناوری و ترسیم وضع موجود آن در جمهوری اسلامی ایران.
نجف‌زاده، رضا و طالبیان (۱۴۰۳)، سید امیرحامد، دیالکتیک امر سیاسی و امر حقوقی: ایدئولوژی در نظم بین‌المللی، رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۱۴، شماره ۳.

References

Atimomo, Emiko (1981), *Law and Diplomacy in Commodity Economics: A Study of Techniques, Co-operation, and Conflict in International Public Policy Issues*, The Macmillan Press Ltd

Bernasconi-Osterwalder, Nathalie and Brauch, Martin Dietrich (2017), *Is "Moonlighting" a Problem?* The role of ICJ judges in ISDS, available at <https://www.iisd.org/system/files/publications/icj-judges-isds-commentary.pdf>

Bolewski, Wilfried (2007), *Diplomacy and International Law in Globalized Relations*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2007.

Borgerson, Scott G. (2009), *The National Interest and the Law of the Sea*, Council Special Report, 2009.

Chatterjee, Charles (2008), *International Law and Diplomacy*, Routledge, 2007.

Coll, Alberto R. and Arend, Anthony C. (1985), *The Falklands War: Lessons for Strategy, Diplomacy, and International Law*, Boston, George Allen & Unwin, 1985.

Dunlap, C. J., J. (2008), *Lawfare Today: A Perspective*, *Yale Journal of International Affairs*, 2008.

Durbek Sayfullaev (2016), *Parliamentary Diplomacy in Making of Foreign Policy*, *Advanced Science Journal International Relations*, 2016

Egan, Brian (2016), *International Law, Legal Diplomacy, and the Counter-ISIL Campaign: Some Observations*, *International Law Studies*, 92 (1-4), 2016.

Elsiga, Manfred and Milewic, Karolina (2017), *The Politics of Treaty Signature: The Role of Diplomats and Ties that Bind*, *International Negotiation*, Vol. 22, No. 3, 2017.

Emily Lee and Eric C. Ip (2019), *Judicial diplomacy in the Asia-Pacific: theory and evidence from the Singapore-initiated transnational judicial insolvency network*, *Journal of Corporate Law Studies*, 2019.

Giancarlo Anello (2023), *Religiosity, Diplomacy, and the Use of Force*, *Iranian Journal of International and Comparative Law*, Vol. 1, No. 1, 2023.

Giladi, Rotem (2021), *Jews, Sovereignty, and International Law: Ideology and Ambivalence in Early Israeli Legal Diplomacy*, Oxford University Press, 2021.

Godeiro, Gabriel Diniz de Azevedo and Moreira, Thiago Oliveira (2023), The Contemporary Development of Global Constitutionalism, *Iranian Journal of International and Comparative Law*, 2023, 1 (1).

Gregory Davies (2019), the rise of judicial diplomacy in the UK: aims and challenges, *Legal Studies*, 2019.

Harmodio Arias (1911), *the Panama Canal: A Study in International Law and Diplomacy*, LL. B. London, 1911.

Harten, Gus Van (2016), Arbitrator Behaviour in Asymmetrical Adjudication: Examining Hypotheses of Bias in Investment Treaty Arbitration, *Osgoode Hall Law Journal* 53, No. 2, 2016.

Higgins, Rosalyn (1968), Policy Considerations and The International Judicial Process, *International and Comparative Law Quarterly*, 1968, 17 (1-4).

Ian Hurd (2011), Law and the practice of diplomacy, *International Journal*, Vol. 66, No. 3, 2011.

Ikonomou, Haakon A (2023). Calculate the Limits of the Possible: Scandinavian Legal Diplomacy, Diplomatic Arenas and the Establishment of the Permanent Court of International Justice, *Diplomatica*, No. 5, 2023.

Jean Galbraith (2015), Deadlines as Behavior in Diplomacy and International Law, *Public Law Research Paper* No. 15-16, 2015

Jews, Rotem Giladi (2021), *Sovereignty, and International Law Ideology and Ambivalence in Early Israeli Legal Diplomacy*, Oxford University Press, 2021.

Kakakhel Shafqat (2005), International Environmental Diplomacy, in Marko Berglund, *International Environmental Law-making and Diplomacy Review*, Publication of University of Joensuu Joensuu, 2005.
Kayaoglu, T (2015). *The Organization of Islamic Cooperation: Politics, problems, and potential*. Routledge, 2015.

Kennedy, D. (2012), *Lawfare and warfare*, The Cambridge Companion to International Law, 2012.

Kittichaisaree, Kriangsak (2020), *International Human Rights Law*, Publication of Edward Elgar, 2020.

Klodian Rado (2020), The Judicial Diplomacy of the Supreme Court of Canada and its Impact: An Empirical Overview, *Al Berta Law Review*, 2020.

Koolae, Elaheh (2019), Science Diplomacy of the Islamic Republic of Iran in the South Caucasus, *International Studies Journal (ISJ)*, 2019, Vol. 15 (4).

Lachs, Manfred (1992), Some Reflections on the Nationality of Judges of the International Court of Justice, *Pace International Law Review*, Volume 4 Issue 1, 1992.

Langer, Máximo (2011), The Diplomacy of Universal Jurisdiction: The Political Branches and the Transnational Prosecution of International Crimes, *The American Journal of International Law*, 2011, 105 (1).

Law, David S. (2015), Judicial Comparativism and Judicial Diplomacy, *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 163, No. 4, 2015.

Marcellus Donald Redlich (1928), *International Law as a Substitute for Diplomacy*, R. R. Donnelley & Sons Co., Chicago, 1928.

Martín, Ana G (2010). *López international strait concept, classification and rules of passage*, springer, 2010.

Martt Koskenniemi (2001), Carl Schmitt, Hans Morgenthau, and the image of law in international relations, in Michael Byers, ed., *The Role of Law in International Politics: Essays in International Relations and International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2001).

Martti Koskenniemi (2011), *The Politics of international law*, Oxford and Portland, Oregon: Hart, 2011.

Mohamad Reza Majidi (2021), Parliamentary Diplomacy: Its Evolution and Role in International Relations, Iranian Review of Foreign Affairs, Volume 12, Issue 34, 2021.

Najandimanesh, Heybatallah; Karimipour, Esmaeil, Hosseini Balajadeh; Seyed Ali, Ameneh, Mozouni (2021), Conflicting Views on the Innocent Passage of Warships with Emphasis on the Practice of Iran, *International journal of Maritime Policy*, Vol. 1, Issue 3, 2021.

Ngobeni, Tinyiko Lawrence (2024), The International Court System: A Solution to the Crisis in Investor-State Arbitration? *Potchefstroom Electronic Law Journal/Potchefstroomse Elektroniese Regsblad*, Vol. 17, No. 1, , 2024.

Office of Legal Affairs, *A Brief History of International Human Rights Law*, UN Codification Division, Audiovisual Library of International Law, 2019.

Rado, Klodian (2015), The Relationship Between Human Rights and Judicial Globalization, *The Transnational Human Rights Review*, Vol. 2, No. 1, 2015.

Rask Madsen, Mikael (2011), *'Legal Diplomacy' – Law, Politics and the Genesis of Postwar European Human*

Rights, in Stefan-Ludwig Hoffmann and Samuel Moyn, *Human Rights in History*, Cambridge University Press, 2011.

Reus-Smit, Christian (2004), *The politics of international law*, Cambridge Press, 2004.

Ryan M. Scoville (2013), *Legislative Diplomacy*, Michigan Law Review, Volume 112 Issue 3, 2013

Scharf, Michael P. & Andersen, Elizabeth (2010), *Is Lawfare Worth Defining - Report of the Cleveland Experts Meeting – September 11, 2010*, *Case Western Reserve Journal of International Law*. vol. 43, Issue 1, 2010.

Schwarzenberger (1968), Georg, *International Law as Applied by International Courts and Tribunals*; in Vol. II: *The Law of Armed Conflict*. London: Stevens & Sons Ltd., 1968.

Shea, R. Donald (1955), *The Calvo Clause a Problem of Inter-American and International Law and Diplomacy*, University of Minnesota Press, 1955.

Shirin Tahir-Kheli (2020), *the Intersection of Human Rights and Diplomacy: The American Case*, 2020.

Squatrito, Theresa (2020), *Judicial diplomacy: International courts and legitimation*, *Review of International Studies*, Vol. 47, No. 1, 2020.

Stanko, N. (1998), *the role of the legal adviser in modern diplomatic services*. *Modern Diplomacy*, 1998.

Stelios Stavridis, Davor Jancic (2017), *Parliamentary Diplomacy in European and Global Governance*, BRILL

Stelios Stavridis (2016), *Introduction The Rise of Parliamentary Diplomacy in International Politics*, *Hague Journal of Diplomacy*, Vol 11, 2016.

Brian Z. Tamanaha (2005), The Tension Between Legal Instrumentalism and the Rule of Law, *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, Vol. 33, No. 1, 2005.

Toope, Stephen J (2001)., *Emerging Patterns of Governance and International Law*, in Michael Byers, *The Role of Law in International Politics: Essays in International Relations and International Law*, Oxford Scholarship Online, 2001.

Winfried Lang (2014), Diplomacy and International Environmental Law-Making: Some Observations, *Yearbook of International Environmental Law*, 2014

Ziaee, Seyed Yaser (2016), Jurisdictional Countermeasures Versus Extraterritoriality in International Law, *Russian Law Journal*, Volume IV, Issue 4, 2016.

Translated References into English

Aladpush, Ali & Toutouchian, Alireza (1993). The Diplomat and Diplomacy, Ministry of Foreign Affairs Publications. [In Persian]

Aminian, Bahador & Saneian, Ali (2017). Coercive Diplomacy and International Law: With Emphasis on the Security Council's Role, *Foreign Policy Quarterly*, 31(2). [In Persian]

Asadi, Nasser (2009). Coercive Diplomacy: Examining U.S. Foreign Policy Toward Iraq (1990-2003), *Foreign Relations Quarterly*, 1(3). [In Persian]

Babaei Mehr, Ali (2016). Legal Diplomacy and the Resolution of Iran's Nuclear Issue, *International Relations Research Journal*, 6(1). [In Persian]

Bagheri Dolatabadi, Ali (2023). Requirements and Challenges for Iran to Benefit from Effective Health Diplomacy, *International Studies Quarterly*, 20(1). [In Persian]

Daneshvar, Faizeh (2016). Re-reading the Relationship Between Law and Ideology in Light of Interdisciplinary Studies, *Interdisciplinary Studies in Humanities Quarterly*, 8(4). [In Persian]

Dehshiri, Mohammad Reza & Neshat-Sazaan, Mohammad Hossein (2020). Human Rights Diplomacy and Its Impact on Foreign Policy: A Case Study of India, *Subcontinent Studies Journal*, 12(3-4). [In Persian]

Dehshiri, Mohammad Reza (2015). Paradiplomacy in the Era of Globalization: A Case Study of City Diplomacy, *Strategic Public Policy Studies*, 4(13). [In Persian]

Delavarpour Aghdam, Mostafa & Dehghani Firoozabadi, Seyed Jalal (2018). Legislative Diplomacy of the U.S. Congress Toward the Islamic Republic of Iran (A Case Study of Sanctions), *Majlis and Strategy Quarterly*, 25(96). [In Persian]

Falsafi, Hedayatollah (1992). Methods of Logical Understanding of International Law: Interpretation and Implementation, *Legal Research Quarterly*, 1. [In Persian]

Falsafi, Hedayatollah (2017). The Path of Reason in the System of International Law, No Publications. [In Persian]

Fazaeli, Mostafa & Kousari, Vahid (2021). The Theory of Legal Warfare and the Future of International Law: Law as a Tool for Peace or War? Legal Research Quarterly, 24(93). [In Persian]

Gholamnejad, Pejman (2020). Examining Types of Strategies in Game Theory, War Game Bimonthly, 3(7). [In Persian]

Ghorbani, Mozghan (2022). The Role of Cyber Diplomacy in Enhancing China's International Influence, International Studies Quarterly, 19(1). [In Persian]

Javadpour, Naghmeh & Ghammami, Majid (2022). Adopting Mediation in Resolving Oil and Gas Investment Disputes, Bimonthly Journal of New Technologies Law, 3(5). [In Persian]

Javer, Hossein & Tahmasebi Yazdabadi, Seyed Mohammad Reza (2024). Comparative Approaches to Resolving Host State Challenges in Investor-State Dispute Settlement, International Arbitration Conference with Emphasis on the Iran-U.S. Claims Tribunal, Qom University. [In Persian]

Kennedy, Duncan et al. (2021). Law is Politics, Negarestan-e Andisheh Publications. [In Persian]

Khosravi, Afsaneh; Razmjoo, Ali Akbar & Enayati Shabkolai, Ali (2015). New Public Diplomacy: The Foundation of New Media Diplomacy Power, International Political Research Quarterly, 7(22). [In Persian]

Koskenniemi, Martti (2001). "Carl Schmitt, Hans Morgenthau, and the image of law in international relations," in Michael Byers, ed., The Role of Law in International

Politics: Essays in International Relations and International Law, Oxford University Press.

Lesani, Hesamuddin (2024). Structure and Function of the European Court of Human Rights Based on Jurisprudence, Hazrat Masoumeh University Press. [In Persian]

Mohammadian, Ali & Rezaei, Alireza (2016). The Evolution of Diplomacy in International Relations, Iranian Journal of International Politics, 5(1). [In Persian]

Mohebi, Mohsen & Ebrahimi Louyeh, Soheila (2017). The New Haven School in International Law: Revisiting the Relationship Between Power and International Law, Strategy Journal, 26(1). [In Persian]

Mohseni, Samira & Ghawam, Abdolali (2015). The Link Between International Relations and International Law in Light of Constructivism: An Interdisciplinary Perspective, Political and International Approaches, 6(4). [In Persian]

Moshirzadeh, Hamira (2004). Constructivism as a Theory of International Relations, Journal of Law and Political Science, 65. [In Persian]

Najafzadeh, Reza & Talebian, Seyed Amir Hamed (2024). The Dialectic of the Political and the Legal: Ideology in the International Order, Political and International Approaches, 14(3). [In Persian]

Omidi, Ali (2013). Legal Analysis of the Dimensions and Consequences of the ICJ Advisory Opinion on Kosovo's Declaration of Independence, Public Law Research, 15(41). [In Persian]

Rahim Pour Azghadi, Hassan (2023). Speech on "The U.S. as the Main Obstacle to International Law (Diplomacy, Ideology, National Interests)", <https://rahimpour.ir>. [In Persian]

Rouhani, Hassan (2011). National Security and Diplomacy, Strategic Research Center of the Expediency Council, Tehran. [In Persian]

Sadat Meydani, Seyed Hossein & Mohammadi, Mohammad Reza (2023). The U.S. Legal War Against Iran from the Perspective of International Law, Public Law Studies Quarterly. [In Persian]

Sadr, Javad (2010). Diplomatic and Consular Law, University of Tehran Press. [In Persian]

Saeidi, Ruholamin (2017). The Emergence of New Diplomacy in the Evolving Global System, International Relations Studies Quarterly, 10(37). [In Persian]

Sajjadpour, Seyed Mohammad Kazem & Vahidi, Mousa Reza (2011). Modern Public Diplomacy: Conceptual and Operational Frameworks, Politics Quarterly, 41(4). [In Persian]

Seifi, Seyed Jamal & Rezadoost, Vahid (2020). The Concept of Legal Policy in International Judicial Practice, Legal Research Journal, 23(91). [In Persian]

Seifi, Seyed Jamal & Rezadoost, Vahid (2022). The Foreign Legal Policy of States and Its Relationship with the Legal Policy of the International Court of Justice, Public Law Studies Quarterly, 52(3). [In Persian]

Seifi, Seyed Jamal (2003). The ICJ's Judgment in the Oil Platforms Case: Judicial Diplomacy in International Litigation, Legal Research Journal, 2(4). [In Persian]

Shafiee, Nozar & Nejad Zandieh, Roya (2013). Identity in Constructivism and Public Diplomacy: A Case Study of China, *Strategic Studies Quarterly*, 16(1). [In Persian]

Shirkhani, Mohammad Ali & Haghgoo, Javad (2015). Analyzing U.S. Media Framing in Iran's Nuclear Case, *Strategy Journal*, 24(2). [In Persian]

Simbar, Reza & Ghorbani, Arsalan (2009). New Diplomacy in Foreign Relations; Changing Approaches and Tools, *Foreign Relations Journal*, 4(4). [In Persian]

Simbar, Reza (2006). Functions of Modern Diplomacy in International Relations: Mutual Influences, *Foreign Policy Quarterly*, 20(1). [In Persian]

Simbar, Reza; Rezapour, Daniel & Danesh, Khosrow (2016). Audiences, Objectives, and Strengthening Public Diplomacy from the Perspective of Ayatollah Khamenei, *Islamic Revolution Research Quarterly*, 5(4). [In Persian]

Taher Nia, Ali Bagher (2023). Scientific Diplomacy: Do's and Don'ts, Lecture at Qom University. [In Persian]

Taherkhani, Setareh (2011). An Introduction to Game Theory, *Foreign Policy Quarterly*, 25(1). [In Persian]

Takhshiri, Mohammad Saleh; Musazadeh, Reza & Alizadeh, Masoud (2018). Particularism in International Law and the Appropriate Policy of the Islamic Republic of Iran, *Islamic Revolution Research Quarterly*, 7(2). [In Persian]

Vice Presidency for Science and Technology (2011). Conceptual Study of Science and Technology Diplomacy and Its Current Status in the Islamic Republic of Iran. [In Persian]

Zaheri, Alireza (2016). Law and Diplomacy in Iran's Jurisdiction Over Civil Claims Against Foreign States and Related U.S. Laws, *International Law Journal*, 33(1-2). [In Persian]

Zakerian, Mehdi; Moradi, Maryam; Dehshiri, Mohammad Reza & Kazemizand, Ali Asghar (2021). A Comparative Study of China and Turkey's Public Diplomacy Strategies in Africa, *International Studies Quarterly*, 17(4). [In Persian]

Ziaei Bigdeli, Mohammad Reza (2010). *International Treaty Law*, Ganj-e Danesh Publications. [In Persian]

استناد به این مقاله: ضیایی، سید یاسر. (۱۴۰۳). دیپلماسی حقوقی: مفهوم، مبانی و روش‌ها. *تعاملات دیپلماتیک*، ۲ (۷)، ۱ - ۷۶.

doi: 10.22034/dpiq.2025.509565.1026

The *Diplomatic Interactions Research Quarterly* is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License